

РОЗДІЛ III

ТИПОЛОГІЯ ТА ГЕОГРАФІЯ ЗИМОВИХ НАСПІВІВ

УДК 78.031.4:398.332.4](477.5)

DOI: <https://doi.org/10.31318/2522-4212.2020.15.219392>

Маргарита Скаженик

<https://orcid.org/0000-0002-8921-6144>

*Проблемна науково-дослідна лабораторія етномузикології
Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського
бул. Архітектора Городецького, 1-3/11, 01001 Київ, Україна
+380 97 937 3496, e-mail: volodar.maestro@ukr.net*

Ранньотрадиційні зимові наспіви придніпровських сіл Переяславщини: типологія та географія

У статті вперше проаналізовано зимові мелодії давньої селянської традиції з Бориспільського та Переяслав-Хмельницького районів Київської області (західна Переяславщина). Колядки, щедрівки, засівання (про обряд «водіння Кози» зафіксовано лише спогади) за музично-стильовими ознаками та віком виконавців розподілено на пісенні примітиви (переважно дитячі) та строфічні твори дорослого репертуару.

Ритмокомпозиційну та ладоінтонаційну характеристику отримали 11 пісенних типів, які належать до базових груп з ритмом тридольних чотирискладників (2112 і 1122), чотиридольника 2222 (одноелементного та в комбінації з шестидольним ритмом 4224), ямбічного шестискладника (121212), а також макросім'ї «V55,p4». Локальною особливістю місцевої традиції є велика кількість мікстових форм, утворених шляхом поєднання одно(дво)елементних наспівів на основі чотиридольника та тридольника з ритмом 2112. Описаний мікст ритмів доповнив систематику зимових мелоформ, розпрацьовану Іриною Клименко (2017).

Детальне картографування форм із врахуванням їхньої меліки дозволило окреслити внутрішній поділ терену, а також виявити ознаки перехідної зони між Поліським та Наддніпрянським музичними діалектами.

Стаття ілюстрована фонетичними транскрипціями (64 нотації, зразки в межах одного ритмотипу згруповані за мелодичними версіями), аналітичними таблицями, картами, поетичними текстами пісень (одна з таблиць показує кореляцію між сюжетами та ритмоформами) та обрядово-етнографічними відомостями про святкування різдвяно-новорічного періоду в окресленій місцевості.

Ключові слова: Переяславщина, Середня Наддніпрянщина, Лівобережна Київщина, колядки, щедрівки, обряд «водіння Кози», фольклорна традиція, ритмічні типи, мелодичні типи, мелогеографія, музична стилістика

Ноти, таблиці 1–2, 6 розміщені після тексту, таблиці 3–5 і карти – у кольоровій врізці на с. 173–175.

Наспіви зимової приуроченості чи не найкраще збережені з-поміж усіх жанрів календарного циклу в різних регіонах України (як давнього, так і пізнього заселення). Все нові й нові польові матеріали вимагають від дослідників перегляду класифікацій зимових мелоформ (Клименко, 2016; 2017) та корекції існуючих наукових концепцій. На сучасному етапі наука дійшла до попередніх макроареальних узагальнень, що спираються на величезні бази даних (Клименко, 2016). Тим не менше, на етномузичній мапі України лишається багато недосліджених локальних традицій, яких,

як відсутніх пазлів, бракує для цілісної ареальної картини. Пропонована стаття покликана закрити чергову «білу пляму», яка причаїлася під самісіньким Києвом – мова піде про ранньотрадиційні зимові наспіви Бориспільського та Переяслав-Хмельницького районів, що є західними землями історичної Переяславщини¹.

¹ Суміжні райони лівобережної Київщини, розташовані на північ та схід від окресленого терену (Броварський, Баришівський, Згурівський, Яготинський), досліджувала Ганна Коропніченко (Коропніченко, 2009; 2017); південні території, які вже належать до

З місцевих зимових мелодій широкому загалу донедавна були відомі 10 пісень, занотованих Миколою Лисенком у 1861 році (9 ранньотрадиційних наспівів походять з Борисполя, а 1 церковна колядка – із с. Вороньків) (Єфремова, 1990²). У 2017 році вийшла збірка «Колядки і щедрівки. Експедиційні записи Марії Пилипчак», яка додала ще 16 мелодій³.

Як показали джерелознавчі пошуки, терени Бориспільського та Переяслав-Хмельницького районів приваблювали багатьох збирачів музичного фольклору. Окрім авторки⁴ тут записували:

- представники етномузикологічної школи Національної музичної академії України ім. П. І. Чайковського (співробітники лабораторії етномузикології, викладачі, студенти та випускники), серед яких Володимир Матвієнко, Олена Шевчук, Євген Єфремов, Ірина Данилейко, Анна Коломицева (в одній із поїздок разом із Галиною Пшенічкіною), Ганна Пеліна і Надія Ханіс;
- студенти та випускники Київського національного університету культури і мистецтв: Юрій Пастушенко, Валерій Гладунець, Євгенія Мазуренко, Ганна Тищенко;
- інші дослідники традиційної культури (фольклористка, канд. філологічних наук Людмила Іваннікова).

Виїзди здійснені переважно у 2000-х роках. Частина записів зберігається у фондах Проблемної науково-дослідної лабораторії

етномузикології НМАУ імені П. І. Чайковського, решта – у приватних колекціях збирачів⁵.

Пошукова робота серед архівних матеріалів дала можливість акумулювати записи колядок і щедрівок з 28 населених пунктів (у тому числі з чотирьох сіл, затоплених Канівським водосховищем наприкінці 1960-х – початку 1970-х років⁶). Більшість обстежених сіл розташована неподалік Дніпра між Переяславом і Києвом⁷. У статті окреслену місцевість будемо називати Переяславщиною, хоча історичні межі цього краю значно ширші (Ісаєв, 2012, карти на с. 35, 36, 38).

Зимові пісні – єдиний жанровий цикл календарного року, що добре зберігся в пам'яті місцевих мешканців⁸. Усього призбирано близько 120-ти зразків (включно з повторними записами від тих самих співаків). Місцевий зимовий репертуар складається з двох основних музично-стильових шарів: ранньотрадиційного та пізнього християнського, кожен з яких має свою розгалужену систему жанрів.

Предметом розгляду цієї статті обрано наспіви, що спираються на типові ритмічні фігури, властиві давній селянській традиції (близько 80 одиниць записів). Це колядки, щедрівки і засівання (у терені також зафіксовані спогади про обряд водіння Кози). Основною **метою** є детальна характеристика ритмокомпозиційного та ладоінтонаційного устроїв мелодій з подальшим їх картографуванням⁹.

Фонетичні нотації колядок і щедрівок супроводжено повними поетичними текстами. Спогади про колядування / щедрювання (зокрема, ставлення господарів до учасників обряду залежно від їхнього репертуару) окреслюють

лівобережної Черкащини (Драбівський, Золотоніський райони), обстежували Тетяна Школьна, Галина Пшенічкіна (разом з Надією Ханіс).

² На зимових канікулах 1861 року М. Лисенко гостював у свого університетського товариша П. Чубинського в Борисполі. Переважна більшість пісень була записана від письменного селянина-наймита Антона Калити (Єфремова, 1990, с. 11–12).

³ У черговому збірнику Людмили Єфремової «Київщина», що вийшов у 2016 році (видавництво Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології імені М. Т. Рильського), не знаходимо жодної зимової мелодії з цієї місцевості. Втім відомо, що у фондах ІМФЕ зберігаються записи Володимира Харківа 1929 року з сіл Гнідин і Вишеньки Бориспільського району (Ф-6/82). Ці відомості узяті мною із рукописних зошитів Г. Коропніченко, яка працювала у фондах ІМФЕ у 1990-х роках. На жаль, наразі доступу до фондів немає. Дві з переписаних там мелодій надруковані у цій статті.

⁴ У 2005 я співпрацювала із фольклористкою Оленою Чебанюк, надалі (2006, 2019, 2020) – з Олегом Коробовим, який здійснював аудіо-, відео- та фотодіагностику.

⁵ Користуючись нагодою, висловлюю щиру вдячність збирачам, які надали мені свої матеріали. Окрема подяка Г. Коропніченко за можливість ознайомитися з її рукописним (у т. ч. нотним) архівом, що дало можливість порівняти досліджувані мелодії з матеріалами суміжних територій. Імена всіх дослідників та роки запису наведені в таблиці 1.

⁶ Спогади їхніх колишніх мешканців дають можливість бодай частково реконструювати традицію втрачених осередків.

⁷ Перелік сіл наведено в таблиці 1, розташування кожного села (включно із затопленими) див. на картах 1–4 (с. 174–175).

⁸ В окремих селах Бориспільського р-ну на початку 2000-х років ще вдавалося зафіксувати фрагменти пісень до інших календарних обрядів (весняного обряду «Каші», купальського «Головатого Івана») та робіт в полі (жнивні наспіви до буряків) (Скаженик, 2020а).

⁹ При аналізі мелодій базовими стали: класифікація зимових мелоформ Ірини Клименко (2016, 2017) та роботи, присвячені пісенній зимовій типології Лівобережжя (Коропніченко, 2009; 2017; Сопілка, 2004; Пшенічкіна, 2017; Данилейко, Клименко, 2020).

культурологічний аспект традиційного святкування різдвяно-новорічного періоду на Переяславщині станом на середину ХХ століття (основними інформантками були жінки 1920-х–1940-х років народження), і, щонайважливіше, у довоєнний час (спогади найстарішої виконавиці з с. Дівички – Килини Хвилімонівни Сільченко 1919 р. н., запис 2005 р.).

Введення до наукового обігу новоздобутих та архівних матеріалів та їх аналітичне осмислення становить основну **новизну** публікації. Оприлюднені записи не тільки поповнять джерельну базу майбутніх мелотипологічних (у тому числі макроареалогічних) досліджень етномузикологів, але й прислужаться суміжним наукам, насамперед фольклористиці та етнології.

ОБРЯДОВО-ЕТНОГРАФІЧНИЙ КОНТЕКСТ

У місцевих різдвяно-новорічних обходах дворів брали участь як діти, так і дорослі: «Діти вдень, а доросли ввечорі»¹⁰. Колядували три дні поспіль (7, 8 і 9 січня), щедрували увечері 13 січня. На «Новий год» (14 січня) старші хлопці (за деякими спогадами – чоловіки) ходили «*посипати*»¹¹.

Перш ніж заколядувати / защедрувати питали дозволу: «*Благословіть (заблагословіть, розрешіть) колядувать!*». Іноді могли і не питати: «*Це ж колядка, дак кажуть під окном: “Розрешіть колядувать!”*». А то щедрівка, дак було не питають уже. Просто питаєм до окна і начинаєм щедрувать. Друге там що вино[се] ..., да було жестяка [дадуть]»¹².

Після колядування / щедрування діти вигукували: «*Добрий (добрий) вѣчор!*» або «*Щедрий (щедрий) вѣчор!*». Рідше: «*Будьте здорові, з празником!*» (с. Сошників), «*З празничком будьте здорові!*» (с. Рудяків); «*Виносьте дохід!*» (с. Андруші), «*Виносьте дохід, бо перекинем хату на лід!*» (с. Ковалин), «*Давайте доходу, бо перекинем хату у воду*» (с. Вороньків), «*Виносьте дохід, бо здохне ваш кіт!*» (с. Вороньків, Рудяків); «*Як не дасте, то й самі не з’їсте*» (с. Вороньків); «*Давайте ковбасу бо хату ізнесу!*» (с. Вороньків).

Всі інформанти згадують про традиційні обдаровування колядників: «*Вопцем, ми як молоді ходили, дитворю, то коржечок, то млинець. <...> Зараз, конєшно, розкошно –*

*гроши. А тоді як ми були, до коржичок який – це коржичок у такого, в якогось, шо робить таким він начальником, десь у коморах. А як бідна [людина], до якийсь млинчик гречаний, абоничого»*¹³. Дитячий пісенний репертуар міг залежати від щедрості господарів: «*Даколядували хто що. Знаєм, як де канхвети було дають, дак вже довгу колядку, цю ж “Теличку” [співаємо], а де коржики або шо там таке – дакото “Коляд, коляд, колядниця” бігом одтарабанили да й пошлі!»*¹⁴.

Коли життя селян стабілізувалося (очевидно, у 1960–1970-ті роки), дорослим колядникам давали багатші подарунки: «*Пляшку, ковбасу, пирожки, сала кусок*»¹⁵. Деякі господарі могли й поглузувати з колядників: «*А я знаю як я ходила, дак знаєш це шо вкинули? Котівкинули паразити!* (сміються). *От паразити, кажу, котівки, еге»*. Інша інформантка уточнила цю ситуацію: «*Ну молодяж гуляли, в хаті, а ми ж пошли щедрувать чи колядувать, дак вони котівки нам швирунули»*¹⁶.

У місцевій традиції донедавна культивували багатоголосний розлогий спів. Особливим пітетом користувався «серйозний» репертуар християнського змісту, що частково позначилося і на тематиці дитячих щедрівок (про це буде далі). У довоєнний час (кінець 1920-х – 1930-ті роки) деякі господарі зневажливо ставилися до вкрай простеньких дитячих наспівів-примовок, у яких йшлося про випрошування дарів та ритуальні погрози («це таке, як прохачі»). Про це красномовно свідчить мій діалог із Килиною Хвилімонівною Сільченко, 1919 р. н. (зап. 2005 р. у с. Дівички Переяслав-Хмельницького району):

«А то було й таке, тут у нас сусідська дівка, так ото під окно прийде на Щедрівку, да: “Щедрик-ведрик, дайте, дядьку, вареник”. Мати було моя не любить ото. (сміється)»

/ А чого не любила мати? /

«Ну шо ото ж не таке, не по-церковному, а таке ж, наче ото прийде просить. І тоді ж ото: “Даєте ковбасу. Ще й донесу, дайте сала і кишку, з’їм у затишку”. Дак то було не люблять такого люди. А й таке співали. «Рождество твое Христе Боже» – дак оце було таки люди в нас, шо вони веруюци, оце таку колядку колядують,

¹⁰ Запис у с. Дівички у 2005 від Килини Хвилімонівни Сільченко 1919 р. н.

¹¹ Для назви пісень, що супроводжували обряд посипання, надалі вживатиму звичніший термін «засівання».

¹² Запис у с. Дівички у 2005 від Килини Хвилімонівни Сільченко 1919 р. н.

¹³ Запис у с. Дівички у 2005 від Ганни Володимирівни Конратенко 1931 р. н. та Ольги Марківни Гич 1930 р. н.

¹⁴ Запис у с. Єрківці у 2005 від Марії Федорівни Литовченко 1944 р. н.

¹⁵ Запис у с. Дівички у 2005 від Євдокії Павлівни Карман 1928 р. н.

¹⁶ Запис у с. Дівички у 2005 від Ганни Володимирівни Конратенко 1931 р. н. та Ольги Марківни Гич 1930 р. н.

дак вони [слухають]. А таке ото “Бігла теличка” не хочуть і слухать ото.»

/ Це хто? Господарі не хочуть таке слухать? /

«Ну да, веруючи таки були, в церкву ходили. Дак цю колядку й не визнавали, не слухали і не пригощали їх, нечого.»

Під час експедицій 2000-х років Килина Хвилімонівна виявилася єдиною, хто розповів про обряд «водіння Кози», яку водили чоловіки на Різдво, приспівуючи «Де Коза ходить – там жито копою родить». З-поміж ряджених персонажів, очевидно, був і Лікар, оскільки «Коза та заболіла там, ну там лічили її». Важливим видається той факт, що про «Козу» жінка згадала сама (я її розпитувала про Меланку, яку начебто водили окремо, але як саме – з’ясувати не вдалося¹⁷).

У збірнику М. Пилипчак знаходимо два спогади про «водіння Кози» (з мелодіями), записані у 1995 р. від колишніх мешканок с. Гребля Переяслав-Хмельницького району (Пилипчак, 2017, с. 30, 156). Утім, два різні наспіви, один з яких дуже відомий (с. 156), а також сценарне викладення ходу обряду з діалогами між Лікарем і Меланкою (ряджений чоловік) викликають сумніви щодо автентичності цих матеріалів. В усній розмові пані Марія мені роз’яснила, що інформантки (дуже талановиті співачки) є рідними сестрами (1935, 1941 та 1958 рр.н.), які з середини 1970-х років переїхали до Києва, де багато років співали в хорі Дарницького вагоно-ремонтного заводу. Очевидно, в їхній пам’яті перемішалися спогади (або розповіді) з дитинства та пізніші сценічні постановки «Кози». З двох наведених у збірці пісень мелодія на с. 30 («Що в пана, пана та й Коза п’яна») викликає більше довіри – це двоелементна композиція $\alpha\beta$ з ритмом 11121, квінтова мелодія нагадує деякі місцеві щедрівки (порівн. її із нотацією 21). Але ні такий ритм (11121), ні текст не властиві наспівам «Кози» (Клименко, 2017, с. А6)¹⁸.

Непорозуміння закралося і в монографію Олександра Курочкина «Українські новорічні

обряди: Коза і Меланка», де згадується водіння «Кози» в с. Гнідин Бориспільського району, яке начебто фіксувала Людмила Іваннікова (Курочкин, 1995, с. 326). Але в особистому спілкуванні дослідниця спростувала мені цю інформацію.

Як же ставитися до спогадів про «Козу», записаних мною в с. Дівички? Підтвердження побутування «Кози» на досліджуваних теренах у минулому знаходимо у того ж таки О. Курочкина, який у 1974 р. фіксував такі відомості в с. Підварки, які пізніше стали мікрорайоном Переяслава (Курочкин, 1995, с. 326, 337). Але найпереконливішими для мене є експедиційні записи М. Хая (1988 р.) та Г. Коропніченко (2000) з с. Требухів Броварського району, яке розташоване трохи північніше Борисполя. Г. Коропніченко навіть фільмувала обряд «водіння Кози» у виконанні кількох чоловічих гуртів (з відповідною піснею!). Найточніше і найповніше «Козу» проспівали М. Хаю жінки 1911 і 1914 років народження. Мелодія має типовий ритмомалюнок 11112 і одноелементну композицію (нотація 64).

Ймовірно, у Бориспільському та Переяслав-Хмельницькому районах «Козу» ще могли водити наприкінці 1920-х – початку 1930-х років (за спогадами К. Х. Сільченко, якій на той момент було трохи більше 10 років). А от покоління 1930–1940-х років народження новорічних карнавальних процесій вже не спостерігало. Села, де зафіксовані спогади про обряд водіння «Кози», показані на карті 3 (с. 175).

ЗИМОВА МЕЛОТИПОЛОГІЯ

За музично-стильовими ознаками та віком виконавців ранньотрадиційні зимові пісні Переяславщини утворюють дві групи: до першої належать мелодії переважно дитячого репертуару, до другої – строфічні твори, виконувані дорослими (дівчатами або жінками).

Наспів найпростішої будови. Колядки, щедрівки та засівання, що засновані на повторі короткої мелодичної побудови, за визначенням І. Клименко належать до групи так званих пісенних примітивів¹⁹ (2017, таблиця на с. А1). Їхня характерна ознака – відсутність рефренів. На Переяславщині зимові наспів найдавнішого шару спираються на три ритмічні фігури: чотиридольник (диспондей), тридольник з ритмом хоріямба та переважно ямбічний шестискладник (таблиця 2).

¹⁹ Поняття «пісенний примітив» вказує на принцип формотворення, який є найпростішим і, на думку багатьох дослідників, найдавнішим (Іваницький, 1997, с. 49; Сфремов, 2016, с. 43–45).

¹⁷ Жінка була лежачою (на момент запису вона мала 85 років), а її син всляко намагався перебити сеанс і видворити мене та Олену Чебанок з хати.

¹⁸ Такий текст трапляється серед жартівливих дитячих щедрівок: «А в пана, пана собака п’яна» (Пшенічкіна, 2016, нот. 6). Оскільки походження цієї мелодії в репертуарі співачки викликає сумніви, до таблиці ритмічних типів Переяславщини (табл. 2) її не включено. Всі інші мелодії (переважно дитячий репертуар), записані від цих жінок, таких сумнівів не викликають і цілком відповідають місцевій співочій традиції.

Чотиридольні наспіви мають одно-елементну композицію – $\langle \underline{\text{♩}} \cdot 4^n \rangle$ (нотації 1–14)²⁰. За класифікацією зимових мелоформ цей ритмотип має реєстраційний індекс $\langle 3\text{м}03\text{-}1.10 \rangle$ (Клименко 2017, таблиця на с. А4). Усього зафіксовано понад 40 виконавських версій з 18-ти сіл²¹ (карта 1).

У чотиридольних ритмічного варіювання зазнають всі модельні силабохрони (таблиця 2). Ритмомалюнок залежить від силабічної форми самого тексту, наприклад, щедрівка «*Щедрик-ведрик, дайте вареник*» має 4–5 складів у фразі (розщеплюється лише друга чвертка, нот. 1), натомість у текстах «*Щедрівочка щедрувала*» та «*Коляд-коляд колядниця*» переважають 8–7-складові фрази (нот. 2, 4)²²; а от у піснях «*Васильова мати пошла щедрувати*» домінує 6-складова будова тексту з постійним розщепленням перших двох чверток і спорадичним – останньої (третя наголошена доля ніколи не розщеплюється, нот. 7²³). У піснях з активним дробленням (6–8 складів) темп виконання рідко змінюється, натомість щедрівкам «*Щедрик-ведрик, дайте вареник*», де переважають модельні чвертки, притаманне поступове прискорення темпу (нот. 1).

Ладове вирішення чотиридольників різноманітне (карта 2):

- спів / декламація на двох звуках на відстані великої терції (нот. 8) чи великої секунди (нот. 13);
- зрідка²⁴ терція (велика або мала) заповнена (нот. 10, 12);
- квартові мелодії із звукорядом $\langle g^1\text{-}a^1\text{-}h^1\text{-}c^2 \rangle$ реалізовані у двох меломоделях: $\langle c^2\text{-}h^1\text{-}c^2\text{-}g^1 \rangle$ (нот. 1, 2)²⁵ та $\langle c^2\text{-}a^1\text{-}h^1\text{-}g^1 \rangle$ (нот. 7). Обидві інтонації можуть поєднуватися в межах однієї пісні (нот. 6). Мелодії, що засновані на чергуванні двох звуків на

відстані кварта, є похідними (порівн. нотації 3 і 4)²⁶;

- кілька разів трапилися квінтові версії (нот. 5). Наспів $\langle d^2\text{-}c^2\text{-}d^2\text{-}g^1 \rangle$ походить від стилістично пізніх (двоголосних) мелодій як терцієвий заміник інтонації $\langle h^1\text{-}a^1\text{-}h^1\text{-}g^1 \rangle$ ²⁷.

Незалежно від ладозвукоряду, всі наспіви мають низхідний напрямок мелодії з кадансуванням на першому шаблі. У межах одного села чотиридольник може отримувати різне інтонаційне втілення (порівн. нотації 11–14, три з яких були проспівані тією самою жінкою). Найчастіше упродовж однієї пісні витримується якась одна інтонація, але непоодинокі й такі випадки, коли поєднуються кілька мелодичних поспівок (наприклад, спів на двох звуках (терція, секунда) і варіант із заповненою терцією, нот. 9²⁸). Співіснування в одному селі різних ладових версій тієї самої інтонації буде прокоментовано у мелогеографічних висновках (див. с. 113).

Чотиридольна ритмоформула належить виключно дитячому репертуару і має обмежене коло сюжетів випрошувальної тематики. Колядками є: «*Бігла теличка*», «*Я маленький хлопчик / пастушок / пахолок*», «*Я маленька дівонька*» і, очевидно, пізні «*Коляд, коляд, колядниця*», «*Колядин, колядин, а я в батька один*»²⁹. Серед щедрівок поширені «*Щедрівочка щедрувала*», «*Щедрик-ведрик, дайте вареник*», у двох селах Бориспільського р-ну на чотиридольник розспівається текст «*Васильова мати пошла щедрувати*» (типіві сюжети наведені в табл. 6).

У **тридольних** наспівах базовий 4-складник з ритмом хоріямба 2112 чергується із похідним 5-складником 11112 (таблиця 2, нотації 15–24)³⁰. Мелодії з таким ритмом

²⁰ У трьох селах (Вишеньки Бориспільського та Ковалин і Сошників Переяслав-Хмельницького районів) трапилися здвоєні (двоелементні) чотиридольники з мелікою $\alpha\beta$, але не як окрема пісня, а як частина поліблокової композиції (нот. 33, 36, 37). Такі мелодії будуть проаналізовані пізніше.

²¹ Тут і далі пораховано лише проспівані або проскандовані у певному ритмі зразки, вільно переказані слова (без чіткого ритму) до уваги не беремо.

²² Як бачимо з нотацій 1 і 2 – обидва варіанти дроблення побутують в репертуарі тих самих співачок.

²³ До речі, в піснях з іншими текстами при активному дробленні (6–7 складів) неподільні чвертки також найчастіше наголошені (див. поетичні тексти до нот. 2–6).

²⁴ Деякі 4-дольні зразки із сіл Сошників, Дем'янці, Прочів.

²⁵ Варіант цієї інтонації – $\langle c^2\text{-}g^1\text{-}a^1\text{-}g^1 \rangle$, де звук $\langle h^1 \rangle$ замінено на $\langle g^1 \rangle$ (нот. 3).

²⁶ Всі квартові наспіви, з огляду на їх спорідненість, показані на карті 2 однією позначкою.

²⁷ У селі Вишеньки Г. Пеліна та Н. Ханіс записали як терцієвий одноголосний зразок, так і двоголосний (з рухом паралельними терціями), в якому співала та сама жінка.

²⁸ Цей приклад виконала 85-річна бабуся, спів якої межував із мовною інтонацією. Очевидно, малі діти також інтонували приблизно, наближуючись до скандованої або мовної манери.

²⁹ Ці дві колядки часто супроводжуються коментарем інформанток: «*Зараз діти бігають*».

³⁰ У деяких поетичних текстах первинний 4-складник взагалі відсутній (див. нот. 16 та наведені після нотних прикладів тексти з сіл Вороньків, Вишеньки), або з'являється 1 раз (нот. 15, 17, текст із села Рудяків). Є й такі випадки, де 4-складник статистично переважає (у нот. 18 це 17 проведень з 24-х, у нот. 20 – 10 з 16-ти). В одному зразку (нот. 15)

реалізовані у двох композиціях: одноелементній формі $\langle \underline{\underline{4}}^n \rangle$ («ЗМ02-1.10», нот. 15–20) та двоелементній однорядковій $\langle \underline{\underline{44}}^n \rangle$ із стійкими мелотематичними ознаками – респонсорною мелодією $\langle c^2-h^1-c^2-d^2/c^2-h^1-a^1-g^1 \rangle$ («ЗМ02-1.12МТ»³¹), нот. 21–24³²). Наразі одноелементних наспівів зафіксовано 23 (11 сіл), а двоелементних – 18 (7 сіл), карта 1.

На відміну від завжди квінтових двоелементних наспівів³³, одноелементні версії реалізовані у двох меломоделях з однаковим (низхідним) мелодичним контуром:

- меломодель А втілює інтонацію $\langle h^1-a^1-h^1-g^1 \rangle$ (нот. 15, 16)³⁴;
- меломодель Б – її квартовий варіант $\langle c^2-h^1-c^2-g^1 \rangle$ (нот. 18, 19)³⁵.

Ритмоформи на основі хоріямба можуть бути дитячими колядками і щедрівками, а також засіваннями³⁶. Тридольні наспіви мають власне коло поетичних текстів найрізноманітнішої тематики, у тому числі з аграрними мотивами (єдиний спільний із чотиридольником текст – «Щедрик-ведрик, дайте вареник», оскільки його силабічна форма може отримувати як чотиридольне, так і тридольне ритмічне втілення). Серед тридольних колядок найпоширенішими є: «А в дядька-дядька дядина гладка», «Чи вдома-вдома пан господар, сидить же він у кінці стола», «Воли рогати пішли орати»; серед щедрівок: «Щедрик-ведрик, дайте вареник», «Що на річці на Ордані там Пречиста ризи прала» (її найчастіше співали хлопці). Засівання починається словами «А в полі-полі

сам плужок ходить»³⁷. На відміну від чотиридольних «Колядин-колядин» та «Коляд-коляд колядниця», жоден текст на основі хоріямба не був прокоментований респондентами як «теперішній».

Особливий інтерес становлять різноманітні **мікстові (поліблокові) композиції**, утворені шляхом поєднання 4-дольної та 3-дольної ритмоформули у різних комбінаціях (33 зразки з 16 сіл, нот. 25–37). Зміна ритму відчувається навіть у тих випадках, коли співачки зі співу переходять на скандування³⁸ (нот. 30, 27).

При зміні ритму можуть зберігатися ладоінтонаційні характеристики та композиційний устрій мелодії (одно- або двоелементний)³⁹. Такі випадки демонструє таблиця 3, в якій 4-дольники (диспондеї) виділено блакитним кольором, а 3-дольники (хоріямби) – рожевим; одноелементні форми (незалежно від діапазону) позначені літерою «а», а двоелементні з мелодією $\langle c^2-h^1-c^2-d^2/c^2-h^1-a^1-g^1 \rangle$ (незалежно від ритмічного устрою) – літерою «В» (табл. 3, с. 173).

Записані й такі зразки, в яких у межах однієї пісні (з єдиним сюжетом) поєднуються не тільки різні ритмічні фігури, але й різні типи мелічних форм та композицій: одноелементна переважно квартова та двоелементна квінтова (причому двоелементна може бути як на основі здвоєного хоріямба, так і на основі здвоєного диспондея), див. табл. 4. Поєднання контрастних мелокомпозиційних блоків «а» і «В» насамперед відбувається в зразках, де одноелементна форма має квартовий ладозвукоряд (звук «с» виступає інтонаційною зв'язкою між двома наспівами (нот. 33, скорше, є винятком).

У нотації 36 після переходу з одноелементного диспондея на двоелементний хоріямб знову відновлюється диспондей, але із збереженням типового для двоелементного хоріямба мелотипа $\langle c^2-h^1-c^2-d^2/c^2-h^1-a^1-g^1 \rangle$.

Лише в одному пісенному зразку при зміні мелодії та композиції була збережена та сама (4-дольна) ритмоформула (табл. 5, нот. 37).

Найчастіше «гра» різними ритмічними фігурами відбувається в тексті «Бігла теличка» (з 27-ми варіантів «Теличок» у 25-ти маємо мікст ритмів⁴⁰), але цей прийом трапляється і в інших

на словах «Як у ніч саджає – пердить і чхає», вочевидь, мала би подрібнюватися і третя доля (11111 та 21111). Втім, цей фрагмент тексту співачка проказала словами.

³¹ Літери МТ в індексі вказують на типовий мелотип.

³² В одному із зразків села Рудяків (нот. 24) мелодична вершина (звук $\langle d^2 \rangle$) підкреслюється пролонгуванням, що призводить в останньому проведенні до зміни 3-дольного метру на 4-дольний (зауважу, що в цій виконавській версії звук $\langle h^1 \rangle$ у першому такті замінено на $\langle a^1 \rangle$).

³³ Під впливом пізнішої кантової стилістики, властивої церковним колядкам і деяким строфічним щедрівкам, окремі співачки до основної мелодії надбудовують терцієву втору (нот. 23).

³⁴ До терцієвих зараховуємо також ті зразки, в яких початковий терцієвий тон одноразово замінено четвертим щаблем (нот. 17). Квінтову мелодію $\langle d^2-c^2-d^2-g^1 \rangle$ вважаю похідною від терцієвої.

³⁵ У с. Підсіне квартова мелодія отримала гамоподібне вирішення (нот. 20).

³⁶ Респонденти неодноразово пригадували, як до них приходили засівати гурти дорослих хлопців і навіть чоловіків.

³⁷ У досліджуваному терені не зафіксовано жодної мелодії засівання з 4-дольним ритмом.

³⁸ Маю на увазі скандування в певному ритмі, а не просто промовляння тексту.

³⁹ Мелічне вирішення (спів у терції чи кварти) залежить від місцевої традиції.

⁴⁰ Лиш у двох зразках витриманий один (4-дольний) ритмомалюнок, див нот. 6 (щоправда, в іншому зразку (с. Дівички) ця 4-дольність умовна, оскільки пісня

сюжетах: «Щедрик-ведрик, дайте вареник» (нот. 29), «Щедрівочка щедрувала» (нот. 33), «Бички рогати пошли орати» (нот. 26).

При зміні ритму часто спостерігається певна закономірність. Так, **перехід з 3-дольника на 4-дольник** у більшості зразків пов'язаний зі зміною складочислової будови тексту. Найчастіше це зумовлено збільшенням складів у силабогрупі – переходом з 5- на 7-складник (рідше 6-складник). Так, у 19-ти випадках (текст «Бігла теличка»), зростання силаб спричинене сюжетною колізією – після ритуального випрошування винагороди «Дай, дядю, пиріг» (5-складник 11112) виголошується (співається або ритмічно скандується) погроза «Як не даси пирога / возьму вола за рога...» (7-складник 11 11 11 2, нот. 25, 28, 34, 36)⁴¹; у щедрівці «Щедрівочка щедрувала» з с. Вишеньки після 4-складника «До віконця прибігала» (з ритмом 2112) виникають 7-складові фрази «Що ти, бабо, напекла / принеси нам до вікна» (нот. 33); див. також заключні скандування в одній із щедрівок с. Любарці, де після слів: «А як донесу / дайте ковбасу» (11112), вигукують: «Бо я хату розтрясу» (11 11 11 2, нот. 30).

Примітно, що зменшення складів – перехід з тридольного 5-складника на 4-складник – також супроводжується зміною ритмічного устрою (на модельний чотиридольник), а не відновленням первинного ритму хоріямба (нот. 29).

Перехід з **4-дольника на 3-дольник**, очевидно, зумовлений зміною системи наголосів (кількість складів при цьому часто лишається однаковою). Наприклад, 4-дольні 5-складові фрази «Бігла теличка / да з березнічка» з правильними (логічними) наголосами на 1-му і 4-му складах (ім відповідають перша і третя долі), змінюються 5-складником з наголосом на 5-му складі «Да до дядька в двір / дай, дядю, пиріг» (нот. 28, 35). Цей принцип простежується і в тексті «Щедрик-ведрик, дайте вареник» → «А це донесу / дайте ковбасу» (нот. 29–31).

Завершуючи обговорення поліблокових композицій, зацентую увагу на деяких статистичних підрахунках:

- мікстові форми вкрай рідко закінчуються хоріямбом (див. табл. 3, 4); навіть у тих рідкісних випадках, коли виконавиці «обривають» пісню на хоріямбі, вони

відтворена з неповним текстом, який до того ж частково промовляється). «Телички», які розпочинаються у 3-дольному ритмі, завжди завершуються 4-дольником.

⁴¹ У двох зразках 4-дольник встановлюється ще раніше – на 6-складових фразах: «Дай, дядю, пирожок» (2 11 11 2, с. Любарці, нот. 26) або «Дайте, дядьку, пиріг» (11 2 11 2, с. Вишеньки).

зазвичай досказують словесні формули, складочислова будова яких має 4-дольну природу (нот. 32, 27);

- найбільшу статистику дають одно-елементні форми $\langle \underline{\text{д}} \text{д} \underline{\text{д}} \rangle \rightarrow \langle \text{д} \underline{\text{д}} \text{д} \rangle$ та $\langle \text{д} \underline{\text{д}} \text{д} \rangle \rightarrow \langle \underline{\text{д}} \text{д} \underline{\text{д}} \rangle \rightarrow \langle \text{д} \underline{\text{д}} \text{д} \rangle$ (табл. 3);
- у композиціях, де поєднані одно- і двоелементні наспіви, мелоблок «а» має переважно квартовий ладозвукоряд.

Ці спостереження підтверджують і матеріали суміжних пісенних традицій, хоча наразі таких зразків мені трапилося небагато⁴².

Поліблокові композиції на основі мікста ритмів диспондея і хоріямба ще не отримали належної мелотипологічної характеристики⁴³ і тому не знайшли відображення у реєстрі зимових мелоформ І. Клименко⁴⁴. Відгукуючись на заклик дослідниці, доповню її систематику новими формами. Проблема полягає у тому, що у Бориспільському та Переяслав-Хмельницькому районах охарактеризовані наспіви утворюють ціле гроно варіантів комбінування ритмофігур, мелотипів та власне композицій (не тільки в межах одного села, а й від однієї співачки вдавалося записати різні версії тієї самої пісні, порівн. нот. 1 і 29). З огляду на таке розмаїття пропоную один розгорнутий індекс, який відображає ключовий принцип довільно-го комбінування ритмокомпозицій: $\langle \underline{\text{д}} \text{д} \underline{\text{д}} \rangle \leftrightarrow \langle \text{д} \underline{\text{д}} \text{д} \rangle$ ($\langle \underline{\text{д}} \text{д} \underline{\text{д}} \rangle$) = $\langle \text{Зм03-1.10} \rangle \leftrightarrow \langle \text{Зм02-1.10} \rangle$ ($\langle \text{Зм02-1.12MT} \rangle$).

За принципом безкінечного повтору однієї ритмоформули побудовані й дівочі щедрівки на основі **6-складника** «Васильова мати пошла щедрувати, по церкві ходила, золотий хрест носила» ($\langle \underline{\text{д}} \underline{\text{д}} \underline{\text{д}} \underline{\text{д}} \underline{\text{д}} \underline{\text{д}} \rangle$, нот. 38–47, карта 4). Для

⁴² Композиція $\langle \underline{\text{д}} \text{д} \underline{\text{д}} \rangle \rightarrow \langle \text{д} \underline{\text{д}} \text{д} \rangle$ зафіксована в селах: Лук'янівка Баришівського р-ну та Богданівка Броварського р-ну (рукописний архів Г. Коропніченка); Лящівка і Старий Коврай Чорнобайського району Черкаської обл. (Вовк, 2006, нот. 1, 3); у двох селах Смілянського р-ну, що на правобережній Черкащині (Пшенічкіна, 2016, с. 71, нот. 6).

Більш рідкісні форми із закінченням на хоріямбі зафіксовані в с. Плоске Броварського р-ну ($\langle \underline{\text{д}} \text{д} \underline{\text{д}} \rangle \rightarrow \langle \text{д} \underline{\text{д}} \text{д} \rangle \rightarrow \langle \underline{\text{д}} \text{д} \underline{\text{д}} \rangle$) та Ничипорівка Яготинського р-ну ($\langle \underline{\text{д}} \text{д} \underline{\text{д}} \rangle \rightarrow \langle \text{д} \underline{\text{д}} \text{д} \rangle \rightarrow \langle \underline{\text{д}} \text{д} \underline{\text{д}} \rangle \rightarrow \langle \text{д} \underline{\text{д}} \text{д} \rangle$) (архів Г. Коропніченка).

⁴³ У вищезгаданій роботі Г. Пшенічкіної (2016) наведена ритмічна схема наспівів, інші джерела містять лише нотації.

⁴⁴ Були описані інші локальні випадки поліблокових конструкцій на основі мікста 4- і 3-дольників – перехід одноелементного висхідного іоніка в диспондей, що трапляється серед дитячих щедрівок Середнього Полісся в районі верхньої Уборти та на східній Волині (Скаженик, 2020б, нот. 1–4; Друзюк, 2017, нот. 13).

досліджуваної території характерне ямбічне прочитання цього тексту (10 сіл), і лише в селі Старе Бориспільського р-ну зафіксовано монохронну версію («Зм16-1.10», нот. 38)⁴⁵.

Розглянемо детальніше ямбічні зразки. 12 з 16-ти мелодій дотримуються «класичного» ритму 121212 («Зм16-2.10») з орнаментальним дробленням першої силабохрони (на словах «Золотий хрест носила, золоту кадильницю», нот. 39–43)⁴⁶. У чотирьох версіях ритм модифікований: у с. Студеники 121112 («Зм16-4.10»), у с. Єрківці цей ритм співіснує з класичним⁴⁷, у с. Пристроми чергуються два похідні ритмомалюнки 121112 і 121111 («Зм16-4.3.10», нот. 47), а в одному із зразків с. Хоцьки – 212112 (присвоємо йому індекс «Зм16-5.10»⁴⁸, нот. 46).

Більшість наспівів (13 із 17-ти) має квінтовий діапазон та ангемітонний ладовий устрій (10 зразків). Різняться наспіви за своїми тонорядами:

- $\langle g^1-c^2-d^2 \rangle$ (нот. 38; 44)⁴⁹;
- $\langle g^1-a^1-c^2-d^2 \rangle$ (нот. 40);
- $\langle g^1-b^1-c^2-d^2 \rangle$ (нот. 42);
- у деяких мелодіях поєднуються дві поспівки – $\langle (g^1)-a^1-c^2-d^2 \rangle$ та $\langle g^1-b^1-c^2-d^2 \rangle$ (нот. 43).

Наспів може розпочинатися з будь-якого тону, окрім $\langle d^2 \rangle$. Незалежно від конкретного набору звуків, ключову роль відіграє кадансовий хід $\langle d^2-c^2-g^1 \rangle$ (зрідка виникає кадансування на звуках $\langle a^1 \rangle$ ($\langle b^1 \rangle$), які часто сприймаються як варіантні замітники $\langle g^1 \rangle$, нот. 43, 39)⁵⁰. Отже, всі наведені зразки належать до одного мелотипу

⁴⁵ Ще у чотирьох селах (Дівички, Дем'янці, Харківці Вишеньки) вдалося записати лише типовий текст (на півночі Бориспільського р-ну цей текст може розспівуватися на ритмотип $\langle \underline{\bullet} \bullet 4^n \rangle$ (нот. 7, табл. 6)).

⁴⁶ Лише в одній із виконавських версій (в одному з мелорядків) була розщеплена не перша, а передостання силабохрона (нот. 39, див нижній варіант). Дроблення початкової вісімки є нормативним для цих монотекстових щедрівок. Трапилося також кілька зразків із строгим дотриманням 6-складової будови вірша (нот. 41, 44, 46).

⁴⁷ Обидва варіанти записані від тих самих співачок, але в різний час (ладовий устрій мелодій також відрізняється, карта 4 (№ 809)).

⁴⁸ Можливо, його виконавиця народилася в іншому селі (в аудіозаписі щодо цього немає жодних відомостей).

⁴⁹ Класифікуючи ангемітонні лади, Олена Мурзіна висловила припущення, що тритоніка $\langle g^1-c^2-d^2 \rangle$ не властива українській традиції (2015, с. 13–14). Оприлюднені останніми роками лівобережні щедрівки типу $\langle \underline{\bullet} \bullet 6^n \rangle$ показали, що у чистому вигляді ця ладова структура також присутня в українському мелосі, щоправда, частотність цього явища вимагає подальших досліджень (див. також: Коропніченко, 2017, нот. 8; Пшенічкіна, 2017, нот. 5).

⁵⁰ Оригінально вирішені наспіви с. Сошників, які кадансують на квартовому тоні (нот. 44).

(меломодель А). Інтонаційно близькою є одна з версій с. Єрківці (нот. 41), щоправда, ця мелодія має діатонічну природу: $\langle g^1-h^1-c^2-d^2 \rangle$.

Вузькоамбітусні наспіви мають діатонічний устрій:

- квартовий $\langle g^1-h^1-c^2 \rangle$ з фіналісом на першому шаблі (меломодель Б, нот. 45, 46);
- малотерцієвий $\langle g^1-a^1-b^1 \rangle$ з субсекундою (меломодель В, нот. 47).

Підсумуємо спостереження над зимовими піснями найпростішої (одно- та двоелементної) будови. Всі дитячі колядки і щедрівки були записані від жінок літнього віку⁵¹. Більшість зразків досить чітко проінтоновані, що дає змогу проаналізувати ладозвукорядний устрій мелодій. Окремі виконання нагадують мелодекламацію з приблизним інтонуванням (нот. 9, 30, 31). У деяких випадках виконавиці взагалі не інтонували, а просто проказували слова пісень (часто у скандованій манері). На прохання повторити пісню «на голос» я часом отримувала наступні відповіді: «Не співали, а так ото – балакали да й усе» (про пісню «Шо на річці на Йордані»)⁵²; «А хіба її співать [треба]? Колядують! <...> Ну ми ж не співали, ми тільки колядували. /Колядували – це просто проказували?! Да. Проказували, отак випрошували.» (про пісню «Бігла теличка»), «... просто казали» (про пісню «Щедрівочка щедрувала»)⁵³.

Чотиридольні та тридольні форми виявляють багато спільних ознак: сюжети та ладоінтонаційний устрій, переважно дитяче виконання, а відповідно і манера (поєднання співу із скандуванням, іноді просто проказування текстів) і нарешті, двійковий ритмічний устрій, що дає можливість утворення різноманітних мікстових поєднань двох ритмічних фігур у складніші поліблокові композиції.

6-складові ямбічні щедрівки стоять дещо осібно, вони моносюжетні («Васильова мати пошла щедрувати»), мають ширший (переважно квінтовий) діапазон і трійковий ритмічний устрій.

У зимовій традиції Переяславщини помітна тенденція до диференціації деяких щедрівок: «Ой на річці на Ордані» (насамперед двоелементна) була переважно «хлопчачою», її

⁵¹ А. Коломицева та Г. Пшенічкіна у с. Хоцьки спробували записати щедрівку від дитини, яка разом з бабусею прийшла на сеанс, але, на жаль, це була не місцева мелодія, а вивчений з Інтернету напівавторський твір.

⁵² Записано у с. Дівички 2005 р. від Килини Хвилімонівни Сільченко 1919 р. н.

⁵³ Записано від Євгенії Андріївни Середи 1930 р. н. – колишньої жительки затопленого с. Андруші (запис відбувся 2005 р. у с. Стоп'яги).

виконували хлопчики⁵⁴, натомість «*Васильова мати пошла щедрувати*» – співали виключно дівчатка. Інші дитячі щедрівки і колядки були спільними (за винятком «*Я маленька дівонька, як у саду квітонька*», «*Колядин, колядин, я у батька не один*», «*Я маленький хлопчик / пастушок / пахолок*»), але такі тексти траплялися рідко⁵⁵). Очевидно, найменші дітки могли колядувати і щедрувати разом (і хлопчики, і дівчатка)⁵⁶, а от трохи старші (можливо, років десяти) вже групувалися за статевим принципом, співаючи різні пісні.

Примітно, що щедрівки «*Що на річці на Ордані*» та «*Василева мати пошла щедрувати*» мають християнізовані тексти, в яких відсутні ритуальні мотиви врожаю і погрози скупим господарям, що властиво іншим дитячим колядкам і щедрівкам. Натяк на очікувані подарунки (пиріг) міститься лише в щедрівці «*Василева мати*»: «*Богу свічу ставте, а нам пиріг дайте*». Тексти обох щедрівок завжди доспівували до кінця (не переходячи на скандування), після чого лаконічно проказували «*благородне*» і лаконічне привітання «*Добрий вечор*» або «*Щедрий вечор*». Ще одна спільна ознака щедрівок «*♩ 6ⁿ*» і «*♩ 44ⁿ*» – квінтовий діапазон мелодій, що також свідчить про старший вік виконавців.

Пригадуючи зимовий пісенний репертуар (як дитячий, так і дорослий), інформанти часто вказують на його традиційність, питомість, або навпаки, пізнє походження. Наприклад, про тексти «*Коляда-коляда баба з печі вигляда, а дід із комірки, дай, бабо, горілки*» або «*Колядниця, колядниця, добра з медом паляниця, а без меду не така, дайте, дядьку, п'ятака*» у селі Ковалин мені сказали: «*зараз діти бігають*», «*оце зараз таку [співають]*». На моє питання, чи не колядували вони з такими словами, жінки відповіли: «*Ні, ми "Телічки" [співали]. В нас "Телічка" була*».

Щодо стану збереженості дитячого репертуару, то жінки самі можуть і не здогадатися їх проспівати. Але якщо цілеспрямовано розпитувати ці пісеньки за запитальником, виявляється, що їх пам'ятають досить добре.

Наспівні строфічного устрою з рефренами. До цієї групи належать колядки типологічної макросім'ї «55,p4» (за композиціями

їх можна розподілити на дві підгрупи, яким І. Клименко дала визначення: «*класична*» і «*барокова*» (2017, с. А6)) та щедрівки двійкового устрою (див. табл. 2, карти 3, 4). Виконавцями були старші дівчата і жінки.

Колядки макросім'ї «55,p4»

Однорядкова форма «*♩55,p4*» («3m10-1.20») зафіксована лише М. Лисенком у Борисполі від А. Калити. Це квінтові «мажорні» мелодії з ритмом висхідного іоніка в рефрені «*Святий вечір*». Обидві пісні з такою будовою мають світську тематику: «*Ой гула, гула крутая гора*» та «*Колядую, колядую, ковбасу чую*» (Єфремова, 1990, с. 184, 189)⁵⁷.

Дворядкову мелодію із с. Гнідин з віршем «55;45» переписала Г. Коропніченко з фондів ІМФЕ – із записів В. Харківа (Ф-6/82) (нот. 60). Окрім наспіву (ритм якого викликає великі сумніви), дослідниця виписала слова першої строфи, позначивши другий рядок як рефрен: «*Що на край села жила удова. R: А у вдови дочер молода*». Квінтова мелодія з малотерцієвою основою має нетипову зупинку на субсекунді (з огляду на одиничність і деяку непевність цього запису, його ритмотип до таблиці 2 не включено).

Всі інші форми належать до «барокової» підгрупи зі складеними (розширеними, розпростореними) рефренами та впливом кантової стилістики («3m10-4»). Для індексації таких мелоформ скористаюся останньою типологічною розробкою, надрукованою в цьому збірнику І. Данилейко та І. Клименко (2020). За мело-тематичною будовою наспівів дослідницями виокремлено два основні різновиди: з автономним фразуванням смислового рядка та рефрену («3m10-4А») та тридільною будовою мелорядків, що не збігається із семантичним устроєм пісні («3m10-4Б»). Обидва різновиди мають кілька підвидів.

Різновид «3m10-4А» у придніпровських селах Переяславщини представлений двома композиціями. Дворядкова строфа – «*♩ 55;P454*» – зафіксована у Борисполі та Гнідині. Бориспільський зразок (Єфремова, 1990, с. 202)⁵⁸

⁵⁷ Колядки з будовою вірша «55,p4» записані у Броварському районі: сс. Семиполки, Плоске, Літки (Коропніченко, 2009, с. 135, 136, 147), Велика Димерка (запис авторки) та Гоголів (див. Дей, Гуменюк, 1965, с. 49), щоправда, останній зразок надруковано без мелодії, рефрен у тексті відсутній). У селах Броварського району Г. Коропніченко також записувала колядки з будовою: «*♩55,p3;P553*» (2009, с. 137, 147, нот. 12).

⁵⁸ Це єдина колядка з Борисполя, у примітках до якої було відсутнє ім'я респондента А. Калити; пісня супроводжується коментарем «*колядка жіноча*».

⁵⁴ Нагадаю, що на ту саму мелодію (тип «*♩ 44*») звучали і засівання, які належать виключно до чоловічого (хлопчачого) репертуару.

⁵⁵ Хоча не виключено, що збирачі їх просто не запитували.

⁵⁶ «*Це дєтська*» – так прокоментувала одна із співачок колядку «*А в дядька, дядька дядина гладка*».

має октавний діапазон (з мінливою висотою третього щабля), мелотематичну форму – « $\alpha\beta$; $\beta_1\beta_1\beta_1$ » і рефрен: «Славен еси та на небеси наш милий Боже». Гнідинський зразок, записаний В. Харківом (нот. 61а), має квінтовий лад з малотерцієвою основою і фіналісом на третьому щаблі, $^1M \alpha\beta$; $\gamma\delta$, слова рефрену: «Ой грай море, радуйся земле, вік од віку»⁵⁹. Обидва наспіви за робочою класифікацією І. Данилейко та І. Клименко належать до мелодичного підвиду «Зм10-4А1».

Трирядкова композиція « $\downarrow 55; P45; 45$ » походить з Борисполя (Єфремова, 1990, с. 170). Семантична форма « $\alpha\beta$; $\rho\sigma$; $\tau\epsilon$ » з рефреном: «Ой рай море, радуйся земле. Вік од віку радуйся, земле». Хоча пісня і була записана з повним текстом (адресованим хлопцю), проте її мелодія викликає деякі сумніви – це тричі повторений період « $\alpha\beta$ ». Лад – квінтовий з малотерцієвою основою та високим четвертим щаблем («Зм10-4А2»).

Різновид «Зм10-4Б» має форму « $\downarrow 55, p4; P454_s$ » і записаний у селах Рудяків та Rogoziv на Бориспільщині. Визначальною ознакою типу є асиметричний рефрен, який починається в першому мелорядку і займає весь другий рядок – « $\alpha\beta$; $\rho\sigma\tau$ » («Рай розвився. Рай розвився, Христос народився у цьому дому» (нот. 62). Наведений зразок за мелічними характеристиками ($^1M \alpha\beta\gamma$; $\alpha\beta\gamma$, паралельний мажоро-мінор з опорними тонами 3–IV–1) належить до підвиду «Зм10-4Б2». А от версію, записану в Rogozivі М. Пилипчак (Пилипчак, 2017, с. 134), І. Данилейко та І. Клименко зараховують до підвиду «Зм10-4Б4» (2020, с. 162).

До іншої «барокової» підгрупи належить форма « $\downarrow 55; P445$ » («Зм10-5», див. (Клименко, 2017, с. А6)). Цей тип нагадує колядки, семантична будова яких « $\alpha\beta$; $\rho\sigma$ », а мелодична – « $\alpha\beta$; $\gamma\delta$ ». На відміну від ранньотрадиційної форми, зразки «Зм10-5» часто мають модифікований ритм 5-складників (12123) та християнізований рефрен «Алілуя». Наразі маємо два такі наспіви – з Борисполя (Єфремова, 1990, с. 203) та с. Rogoziv (нот. 63). У бориспільському зразку « $\downarrow V \alpha\beta$; $\rho\sigma\tau$ » (з рефреном «Алілуя, алілуя»), $^1M \alpha\alpha_1$; $\beta\gamma\delta$; у рокозівському зразку – « $\downarrow V \alpha\beta$; $\rho\sigma\tau$ » («Амін-амін, алілуя»), $^1M \alpha\beta$; $\gamma\delta\beta$ (ця мелодія проспівана гетерофонно, але рубатна манера виконання, пролонгування довгих силабохрон, широкий діапазон мелодії з відхиленням у субзону – все це несе відбиток пізнішої псальмової стилістики⁶⁰). Текст цих колядок присвячений темі розп'яття Ісуса Христа⁶¹.

⁵⁹ У 1988 цю гнідинську колядку перейняла на слух Людмила Іваннікова від бабусі 1910 р.н. (нот. 61б).

⁶⁰ Дуже подібну мелодію має зразок із с. Требухів Броварського р-ну (запис Г. Коропніченка).

⁶¹ У примітках до бориспільського зразка зазначено, що це «колядка жіноча».

Щедрівки двійкового устрою

Щедрівки типу « $\downarrow 44; P44$ » («Зм08.221») мають гетероритмічний устрій строфи – перший смисловий рядок утворює здвоєний 4-дольник (із довільним дробленням двох перших долей), а другий приспівний рядок є здвоєним 6-дольним хоріямбом зі словами «Щедрий вечор, добрий вечор» (табл. 2, нот. 48–51). Усього призначено 13 записів: 2 зразки зафіксовані М. Лисенком у Борисполі, інші 11 походять із семи сіл Бориспільського р-ну⁶² (карта 4, с. 175).

На Бориспільщині ритмотип « $\downarrow 44; P44$ », подібно до зразків із Подесення, дотримується модельного вигляду (на відміну від традицій Полтавщини, де ритмокомпозиційний та ладовий устрої форми зазнають активного творчого розвитку (Сопілка, 2004, с. 242–243)). Дещо видозміненим є один із лисенківських зразків, у якому в другій ритмосилабічній групі рефрену розщеплюється перша силабохрона (замість 4224 – 22224) і піввірш стає 5-складовим: «на добрий вечір» (Єфремова, 1990, с. 164)⁶³.

Підбиваючи статистику фіксацій цього типу в сусідніх Броварському і Згурівському районах, Г. Коропніченко пише про його малочисельність на лівобережній Київщині (2017, с. 83). Незважаючи на невелику кількість записів, виокремлю серед Бориспільських наспівів дві різні мелотематичні форми: одноопорну « $\alpha\beta$; $\gamma\gamma$ » з подвійним кадансуванням у рефрені на 1-му щаблі (нот. 48, 49⁶⁴) та двоопорну « $\alpha\alpha$; $\beta\gamma$ » з ладовою опозицією 1-го і 3-го щаблів, які співвідносяться в рефрені як тоніки паралельних тональностей з виразними квартовими ходами d^1-g^1 і f^1-b^1 (нот. 51, див. також (Єфремова, 1990, с. 192)).

У ХХІ столітті цей ритмотип фіксується з двома текстами: «Ой сів Христос да й вечеряти, прийшла к йому Божа мати» (Пречиста просить

⁶² Зразок із с. Кириївщина представлений поетичним текстом, який було перефотографовано із рукописного пісенника.

⁶³ Рефрен тут відрізняється і фонетично – замість поширеної в цій місцевості поліської вимови «вечор», маємо «вечір», що вже характерно для наддніпрянських говірок (Сопілка, 2004, с. 248–249). Співіснування в репертуарі одного співака (А. Калити) двох різних ритмічних версій (які до того ж відрізняються ладоінтонаційно і фонетично) дещо насторожує і ставить запитання «Чи дійсно обидві вони походять з Борисполя?».

⁶⁴ До речі, на відміну від переважної більшості «мінорних» версій (Коропніченко, 2017, с. 83), ці два зразки, а також один із записів М. Лисенка (Єфремова, 1990, с. 164), мають великотерцієву основу звукоряду.

сина помилювати всі праведні душі)⁶⁵ та «Васильова мати пошла щедрувати, пошла щедрувати, на ризи збирати» (у тих ризах Господь служить три служби⁶⁶; повні поетичні тексти наведені разом з нотаціями). Один з лисенківських записів має християнський сюжет «У Єрусалимі рано задзвонили» (Єфремова, 1990, с. 192), інший – світський «Ой там за горою, та за кам'яною» (у ньому оспівуються дари, які людям приносять сонце, місяць і дощ (Єфремова, 1990, с. 164).

Щедрівки другого типу базуються на ритмі висхідного іоніка 1122. Це ізоритмічна трирядкова композиція з дворядковим рефреном «Щедрий вечор, добрий вечор добрим людям на здоров'я» – $\langle \underline{44}; \underline{P44}^2 \rangle$ («Зм01-2.24», нот. 52–59). Усього зафіксовано 15 виконавських версій з 11-ти сіл⁶⁷ (карта 4). У дев'яти селах ритмотип проспівали з текстом «Ой сів Христос вечеряти, прийшла до нього Божа мати»⁶⁸, ще у двох селах (Гнідин і Вишеньки Бориспільського р-ну) – «Що на річці на Ордані там Пречиста ризи прала» (обидва сюжети наведені в нотних прикладах)⁶⁹.

Більшість зразків дотримується 4-складової ритмоформули, але в традиціях окремих населених пунктів⁷⁰ модельні вісімки змістового рядка розщеплюються, утворюючи 5- і 6-складові силабогрупи (нот. 57, 58). Часто вокалізація приголосного⁷¹ на останніх складах силабогруп або асемантична вставка «же» розбивають і третю долю (нот. 53, 56, 58).

⁶⁵ Цей сюжет зафіксовано у чотирьох селах: Вороньків, Проців, Любарці, Рудяків.

⁶⁶ Сюжет зафіксовано у трьох селах: Рогозів, Сошників, Кириївщина.

⁶⁷ Текст із с. Кириївщина перефотографовано із рукописного пісенника.

⁶⁸ У селах сусідніх Баришівського та Згурівського районів цей сюжет починається словами «*Шо у сьому домі тихая вечеря*» (нот. 59, див. також (Коропніченко, 2017, с. 82)).

⁶⁹ У збірці М. Пилипчак знаходимо ще один сюжет: «Пливе, пливе три листочки» (2017, с. 96). Припускаю, що цей наспів немісцевий: по-перше, він відрізняється інтонаційно від іншого рогозівського зразка того самого типу (там само, с. 82), по-друге, рефрен закінчується словами «добрим людям на весь вечір» (що жодного разу не трапилося у досліджуваному терені), по-третє, хоча серед співачок і вказано 5 осіб, у ньому практично немає гетерофонних розходжень.

⁷⁰ Села Єрківці Переяслав-Хмельницького р-ну, Сошників і Старе Бориспільського р-ну, Веселинівка Баришівського р-ну.

⁷¹ Прийом вокалізації описаний багатьма вченими, спеціальне дослідження йому присвятила Олена Шевчук (2009).

Всі наспіви типу $\langle \underline{44}; \underline{P44}^2 \rangle$ мають однако-вий устрій рефрену, який заснований на чотириразовому повторі однієї поспівки (за І. Клименко – рефрен-примітив). За винятком зразків із сіл Єрківці та Веселинівка (вони будуть розглянуті далі), мелодія рефрену вирішена як кадансуючий хід $\langle h^1-a^1-g^1-c^2 \rangle$ (опорним при цьому є звук $\langle g^1 \rangle$, друга доля, на яку найчастіше припадає наголос в тексті), лише в останньому проведенні поспівка завершується 1-м щаблем (нот. 52), часто у вигляді апокопи – $\langle h^1-a^1-g^1-(g^1) \rangle$ (нот. 53, 55)⁷².

Чимала кількість записів дає низку варіантів з відмінними мелотематичними формами, що мають різний ступінь контрасту між змістовою частиною наспіву і власне рефреном.

Відсутність будь-якого контрасту між ритмосилабогрупами вибудовує мелотематичну форму як одноелементну – $aa;aa;aa$ (нот. 52). Поділ на строфи тут диктує семантична форма (наявність самого рефрена) та кадансування в кінці рефрену на першому щаблі звукоряду (або на субкварті). За визначенням І. Клименко – це «строфа-примітив». Щоправда, наведений приклад є єдиним зразком, де одноелементний устрій витримано до кінця пісні. В інших версіях якщо така форма і трапляється, то властива лише для першої строфи. Всі ж наступні строфи починаються дещо інакше, що створює хоча і незначний, але контраст – $\alpha\beta; \beta\beta; \beta\beta$. Від ключової 4-звучної поспівки $\langle h^1-a^1-g^1-c^2 \rangle$ (у даному випадку вона позначена літерою β) відрізняються лише перші три звуки кожної наступної строфи: це або їх терцієві замітники (тоді мелодія починається з 5-го щабля, нот. 53), або «секвентне» проведення основної поспівки від 4-го щабля (нот. 54а).

Більший контраст змістового рядка демонструють версії з мелотематичною будовою $\alpha\beta; \gamma\gamma; \gamma\gamma$. Перший мелорядок має контур мелодичної хвилі з вершиною на 5-му щаблі (завжди наголошена друга доля у першому такті), нот. 55⁷³. Ладоінтонаційне підкреслення 5-го щабля в сольному заспіві робить ці мелодії квінтовими, опорності набувають такі щаблі: 5,2//1,1//11⁷⁴.

Увагу привернула 4-рядкова версія з с. Підсічне, в якій відбувається нарощення

⁷² Апокопа може також припадати на субкварту (нот. 54а,б, 56, 57).

⁷³ Так розпочинаються й мелодії з сіл Гнідин Бориспільського р-ну та Підсічне з Переяслав-Хмельницького р-ну (нот. 56).

⁷⁴ У щедрівці з с. Вишеньки п'ятий щабель замінено третім (нот. 54б, строфи 2–8). П'ятий і третій щаблі можуть виникати як взаємозамінні звуки (див. варіант до нот. 55 (Пилипак, 2017, с. 82)).

змістової частини строфи, в той час як мелодія вже «переключилася» на інтонацію приспіву (нот. 56). Отже, семантична і мелотематична форми не збігаються⁷⁵:

^sV аб;вг;рс;ту
^tM αβ;γγ;γγ;γγ⁷⁶.

4-рядкові версії можуть виникати внаслідок бажання якнайшвидше проспівати пісню, часто це стосується сольного виконання; іноді співачка проспівує пригаданий текст цілими сюжетними блоками, не встигаючи «раціонально» розкласти його на строфи; часом це продиктовано спонтанним рішенням заспівувачки або певною звичкою. Очевидно, зразку з с. Підсічне відповідає останнє пояснення, оскільки пісню виконував гурт, неспішно і багатоголосно (на жаль, щедрівка зафіксована не з початку). Наразі, порушення типової 3-рядкової композиції зафіксовано лише у двох селах⁷⁷.

Розглянуті мелотематичні форми (αα;αα;αα та різноманітні варіанти αβ;γγ;γγ) можуть поєднуватися в межах однієї пісні або виникати в різних виконавських версіях тієї самої співачки (нот. 54а,б).

Тепер розглянемо щедрівки, в яких нову контрастну інтонацію і навіть інший ладозвукоряд привносить рефрен – αα;ββ;ββ. Зафіксовано три ладозвукорядні вирішення такої форми.

В селах Сошників та Старе Бориспільського р-ну (нот. 57) приспіву в «мажорному» тетраході протистоїть заспівний рядок, який реалізований в звукоряді <h¹-c²-d²-e²> з опорою на 5-му щаблі (опорні щаблі: 5,5//1,1//1,1). Зауважу, що в попередніх зразках 6-тий щабель виникав лиш у верхньому голосі як терцієвий паралелізм до 4-го щабля в основній мелодії, а у щедрівках із цих двох сіл він не тільки активно задіяний у сольному заспіві, а й оспівується у приспіві (верхній голос) з допомогою 7-го щабля, завдяки чому загальний діапазон наспіву розширюється до септими.

Зразок із с. Єрківці має зовсім інший ладовий устрій, відмінний від усіх проаналізованих раніше мелодій (нот. 58). Він базується на зіставленні двох ладозвукорядних комплексів: <g¹-a¹-b¹-c²> у першому рядку та <f¹-g¹-a¹-b¹> у

приспіві. Отже, як і в щедрівці <♩44;P44> з с. Любарці (нот. 51), тут маємо мелотип з яскравим протиставленням паралельних тональностей. За умови багатоголосної кантової фактури модуляція в паралельний мажор оформлена співзвуччями домінантово-тонічного співвідношення. Утвердженню паралельної тональності сприяє також оригінальне завершення кожної строфи – ферматованим останнім складом (на відміну від апокоп в наспівах з інших сіл). Завдяки ферматам опорні звуки «змістилися» з другої долі на третю (нот. 58).

Ще один варіант форми αα;ββ;ββ демонструє баришівський зразок із с. Веселинівка (нот. 59), який має малотерцієвий лад із субсекундою. Тут усі силабогрупи реалізовані в одному звукоряді <f¹-g¹-a¹-b¹-c²> і дуже подібні інтонаційно. Але в першому рядку опорним стає 2-й щабель, а в приспіві – 1-й. Опорність 2-го щабля виникла внаслідок переосмислення ритмофігури висхідного іоніка – абрєвіації другої долі – завдяки чому опорності набула третя ненаголошена доля. У приспіві ж із відновленням модельного ритму друга доля знов стає опорною⁷⁸.

Підсумовуючи спостереження над звуковисотним устроєм щедрівок ритмотипу <♩44;P44> зауважу, що вони реалізовані в різних ладових системах. Більшість наспівів, не зважаючи на всі мелоінтонаційні відмінності, мають квартово-квінтовий або квінтовий ладозвукоряд в основному (нижньому) голосі з опорою на «мажорний» тетраход <g¹-a¹-h¹-c²>⁷⁹. Ладовий устрій зразка із с. Єрківці базується на мажоро-мінорній опозиції першого і третього щаблів, а от зразок із с. Веселинівка розспіваний в діапазоні малої терції із субсекундою.

У збірці М. Пилипчак знаходимо 4-дольний ритмотип <♩44;P44;44> (<Зм03-2.24>). Це щедрівка для дівчини «Що у полі, полі береза стояла» з с. Рогозів (Пилипчак, 2017, с. 161). Мелодія має трирядкову композицію з рефреном-примітивом (M αβ;γγ;γγ): «Щедрий вечір, добрий вечір, добрим людям на весь вечір» (останні слова, як вже зазначалося, нетипові для цієї місцевості).

Огляд усього масиву записів зимових пісень дорослого репертуару свідчить, що станом на початок ХХІ століття на західній Переяславщині найкраще збереглися щедрівки

⁷⁵ Втім, в одній із строф відновлюється звична 3-рядкова строфа.

⁷⁶ Розходження семантичної та мелотематичної форм типові і для нормативної 3-рядкової композиції з M αβ;ββ;ββ (див. розглянуті раніше приклади).

⁷⁷ Збій з 3-рядкової композиції на 4-рядкову спостерігаємо також у співачки з с. Вишеньки (нот. 54б, четверта строфа). До речі, в усіх трьох виконаннях це відбувалося на тих самих словах.

⁷⁸ За спостереженнями Г. Коропніченко, малотерцієві мелодії із субсекундою зосереджені на «лівобережному Поліссі», зокрема, у Броварському районі (Коропніченко, 2017, с. 82, нот. 1).

⁷⁹ Деякі сольні версії не виходять за межі кварти.

ритмотипів <♩44;P44> і <♩44;P44²>. А от колядки макросім'ї <V 55,p4> практично вийшли із співацького ужитку.

Коло поетичних текстів, порівняно із записами ХХ століття, звужилося і має виключно християнську тематику⁸⁰.

Серед щедрівок найулюбленішим є текст «*Ой сів Христос вечеряти*» (табл. 6). У тих селах, де вдалося зафіксувати обидва щедрівкові типи (Рогозів, Сошників і Кириївщина), за різними наспівами закріпилися різні сюжети: форма <♩44;P44²> співається зі словами «*Ой сів Христос вечеряти*», а от <♩44;P44> – зі словами «*Васильова мати пошла щедрувати на ризи збирати*».

Щодо музично-стильових ознак, то лише незначний відсоток мелодій має ознаки давнішої стилістики, яка, зокрема, відчувається у вузькому діапазоні мелодій та гетерофонній фактурі з епізодичним розходженням голосів (нот. 48, 55, 59). Натомість переважна більшість наспівів зазнала впливу кантової фактури, де верхній голос частково або повністю дублює в терцію основну мелодію (нот. 49, 50, 54б, 56, 58). Деякі наспіви мають паралельний мажоро-мінорний ладовий устрій (нот. 51, 59, 62).

Гуртові багатоголосні зразки, які були проспівані впевнено, а не поспіхом у режимі пригадування, звучать у помірних, а подекуди і в дуже повільних темпах (у щедрівках ♩ = 40–60 ударів за хвилину). Такі темпи створюють умови для розспівування складів, вокалізації приголосних та фарингалізації (нот. 49–59), що, як відомо, властиво наддніпрянській стилістиці.

Уявлення про місцеву виконавську манеру можна скласти на основі записів кінця 1990-х – початку 2000-х років. Тоді ще вдавалося збирати повноцінні гурти, які не лише знали традиційний зимовий репертуар, а й могли його яскраво відтворити. На жаль, на сучасному етапі (2020-ті роки) вкрай проблематично у досліджуваному терені зібрати гурт таких виконавців. Тепер маємо справу переважно із сольними сеансами, на яких жінки пригадують пісні впівголоса (часто вони розповідають про вже померлих старших співачок, визнаючи їхню виконавську майстерність). За обставин важкого пригадування жінки співають дуже спрощено, творчий потенціал їхнього варіювання майже не розкри-

вається. Показовим є запис від уродженки с. Дем'янці Переяслав-Хмельницького району (нот. 52). Є спокуса потрактувати цей наспів як строфу-примітив, але цілком можливо, що в якісному гуртовому виконанні пісня могла б зазвучати зовсім інакше...

У селах Сошників та Вишеньки здійснена реконструкція фактури безпосередньо під час сольного сеансу. Збирачі «на ходу» переймали від співачки основну мелодію (насамперед це стосується рефренової частини) і вже при повторному записі, спираючись на спів записувачів, жінка показувала верхній голос (нот. 54б). Але такі експерименти дають позитивний результат лише в тих випадках, коли інформантка розуміє прохання збирачів, відносно добре орієнтується в місцевій традиції і у своїй виконавській практиці має досвід співу як нижнього, так і верхнього голосів.

МЕЛОГЕОГРАФІЧНІ ВИСНОВКИ

Нові записи з Переяславщини дають можливість уточнити географію зимових ритмотипів у досліджуваному терені⁸¹.

Перш ніж підсумувати спостереження щодо поширення проаналізованих зимових наспівів, окреслю основні критерії, за якими були створені їхні детальні карти. Уніфікація позначок, на якій неодноразово наголошувала І. Клименко, дозволить не тільки зіставляти, але й ефективно поєднувати власні карти з подібними розробками колег, що, безперечно, наблизить нас до створення омріяних мелогеографічних атласів. З цією метою за основу обрано позначки, розпрацьовані І. Клименко: графічні символи блакитних та синіх відтінків вказують на ритмокомпозиційний устрій мелодій (2017, таблиця на с. А4–А7), а інші кольори – на їх ладозвукоряд (рожевий відповідає терцієвому амбітусу, коричневий – квартовому, жовтий – квінтовому).

Вузьколокальне дослідження вимагало від мене характеристики найменших нюансів ритмокомпозиційного та мелічного устроїв мелодій, що у свою чергу зумовило необхідність корекції деяких позначок (насамперед кольорової гама). Накладання символів (карти 1 і 2) вказує на мікст ритмів (поліблокові композиції). Дрібнішими за розміром позначками я намагалася відобразити явища, що мають меншу статистику (карта 2). Проскандовані / проказані тексти (або їх фрагменти), по яких можна визначити ритмокомпозиційний устрій пісні, але неможливо здогадатися про її звуковисотні

⁸⁰ Світські тексти (для хлопця, дівчини, вдови) знаходимо у записах В. Харківа (с. Гнідин, 1929), М. Пилипчак (с. Рогозів, 1986), у спогадах Л. Іваннікової (с. Гнідин, 1988). А от мені у 2019 р. у с. Проців жінка 1937 р. н. згадала хіба-що наступне: «*А я знаю, що було баба моя ще колядує, що “дівка да й нечесаная”, то ж така є, дак я ж не сплецу*».

⁸¹ Їх макроареали встановлені Іриною Клименко (2016, с. А10–А12; 2017, с. А2–А3).

характеристики, в картах мелічних різновидів показані сірим кольором (карти 2, 4⁸²). Детальні пояснення всіх позначок наведені в легендах до карт на с. 174–175.

Аби представити зимові наспіви придніпровських сіл Переяславщини в контексті суміжних традицій, були залучені й частково прокартографовані записи Г. Коропніченко з прилеглих сіл Броварського та Баришівського районів Київської області.

Географія наспівів найпростішої будови (пісенні примітиви). Одноелементні мелодії на основі диспандея $\langle \underline{\bullet} \bullet 4^n \rangle$ та хоріямба $\langle \underline{\bullet} \bullet \underline{\bullet} \underline{\bullet} \rangle$ побутують на всій досліджуваній території (карта 1 на с. 174). Відсутність їх у матеріалах деяких сіл свідчить лише про те, що збирачі спеціально не розпитували пісні цієї групи. Двоелементні хоріямбічні мелодії більше характерні для Переяслав-Хмельницького району та найпівденніших сіл Бориспільського. Поліблокові композиції різної конфігурації поширені на всій території – 16 сіл; відсутність цього явища в інших селах свідчить про недостатню прискіпливість збирачів до випитування усіх сюжетів дитячих колядок і щедрівок.

Звуковисотне вирішення ритмокомпозиційних типів дає цілий калейдоскоп мелічних версій (карта 2 на с. 174). Скандування текстів на двох звуках (на відстані терції або великої секунди), що властиве лише 4-дольникам, фіксувалося на всій території. Внутрішній поділ терену простежується на прикладі терцієвих і квартових мелодій з інтонацією $\langle h^1 - a^1 - h^1 - g^1 \rangle$ ($\langle c^2 - h^1 - c^2 - g^1 \rangle$)⁸³ та на двоелементному хоріямбі, який має усталену мелотематичну форму $\langle c^2 - h^1 - c^2 - d^2 / c^2 - h^1 - a^1 - g^1 \rangle$ (іноді ця мелодія втілюється в ритмі здвоєного диспандея). Терцієві зразки локалізовані переважно на півночі, квартові – південніше; квінтові двоелементні з мелікою $a\flat$ більше притаманні традиціям південних сіл. Часом терцієві та квартові версії співіснують у

репертуарі одного села, деякі мелодії мають мішаний терцієво-квартовий ладозвукоряд (нот. 30), що відображено у спеціальній рожево-коричневій позначці (пункт 187 на карті 2).

Ямбічні колядки з будовою $\langle \underline{\bullet} \bullet 6^n \rangle$ поширені переважно в південній частині досліджуваного терену. З карти 4 видно, що у більшості сіл Бориспільського району ця форма невідома, але Г. Коропніченко її фіксувала північніше – в Броварському районі (можливо, це свідчить про певні міграційні процеси в минулому). Двоірний різновид цієї форми ($\langle \underline{\bullet} \bullet 6^n \rangle$) трапився лише в с. Старе Бориспільського району (карта 3). Ритмотип $\langle \underline{\bullet} / \underline{\bullet} \bullet 6^n \rangle$ втілюється у двох ладових парадигмах: квінтовій ангемітонній з кадансом $\langle d^2 - c^2 - g^1 \rangle$ (такі наспіви переважають) та вузько-амбітусній діатонічній (квартовій або терцієвій).

Географія строфічних наспівів. Колядки макросім'ї $\langle 55, p4 \rangle$ – базовий однорядковий $\langle \underline{\bullet} \bullet 55, p4 \rangle$ та «бароківі» дво- і трирядкові композиції з розгорнутими рефренами ($\langle 3m10-4 \rangle$, $\langle 3m10-5 \rangle$) – зафіксовані лиш у Бориспільському районі. Бориспільський однорядковий зразок входить в умовну лінію, що окреслює південний кордон ареалу $\langle \underline{\bullet} \bullet 55, p4 \rangle$ на лівому березі: Бориспіль – Яготин – Варва – Липова Долина – Краснопілля (Клименко, 2017, карта на с. А2). Композиції з довгими рефренами в основному зосереджені на Лівобережжі. На Бориспільщині співіснують обидва мелодичні різновиди колядок групи $\langle 3m10-4 \rangle$: наспіви мелотипу А, що є відгомінном чернігівської традиції межиріччя Десни і Дніпра та мелотипу Б, локалізованого головним чином на Полтавщині у межиріччі Сули і Ворскли (Данилейко, Клименко, 2020, с. 178).

Ритмотип $\langle \underline{\bullet} \bullet 44; P44 \rangle$ зафіксовано у восьми населених пунктах Бориспільського району (карта 4). Тепер можна із впевненістю заявити про його цілковиту відсутність в обстежених селах Переяслав-Хмельницького району. Ядерний ареал цього типу на Лівобережжі займає Подесення та Полтавщину (Клименко, 2016, с. А10, карта 3). Якщо говорити про придніпровський сегмент його ареалу, то окрім Бориспільського району, тип також відомий у північному напрямку (у трьох селах Броварського району (Коропніченко, 2017, с. 83)) та на південь від Переяслава – на лівобережній Черкащині (зокрема у Чорнобайському районі (Вовк, 2006, нот. 21–32)), пізніші переселення полтавчан занесли цю форму далеко на південь (Пшенічкіна, 2017).

Наспіву форми $\langle \underline{\bullet} \bullet 44; P44^2 \rangle$ відомі на всьому досліджуваному терені (карта 4). З огляду на діапазон основного (нижнього) голосу, у придніпров-

⁸² Якщо в селі вдавалося записати проспівані версії, то скандовані або проказані вже не картографувалися.

⁸³ У кількох селах зафіксовані квінтові варіанти цієї ж інтонації, але вони виглядають як стилістично пізніші, або як випадкові чи навіть помилкові (наприклад, у с. Єрківці Переяслав-Хмельницького району були записані квартові мелодії та одна квінтова, яку я трактую як виконавську помилку і на карту 2 не наносила). У тих випадках, коли квінтова мелодія проінтонована впевнено, слід звернути увагу на статистику цього явища в традиції села (у Процеві, наприклад, з п'яти виконавських версій форми $\langle \underline{\bullet} \bullet 4^n \rangle$ квінтовою виявилася лиш одна; на карті 2 цей мелодичний варіант відображено позначкою меншого розміру).

ській зоні найпоширенішими є квартово-квінтові та квінтові версії ладозвукоряду. А от у сусідньому Баришівському районі (у поріччі Трубіжа), як свідчать матеріали Г. Коропніченко, локалізовані переважно вузькоамбітусні (терцієві та квартові) мелодії. Цей тип також побутує в пісенних традиціях північно-західної Полтавщини (між Удаєм і Пслон) та на Слобідщині у поріччі Сіверського Донця (Клименко, 2017, карта на с. А3).

Підсумовуючи мелогеографічні спостереження зазначу, що частина ритмотипів рівномірно поширена на всій території і зафіксована у більшості сіл, інші форми (або їх мелічні варіанти) виявляють певну локалізацію. Якщо подивитися на географію зимових мелодій Переяславщини з позиції **теорії перехідних зон** (із залученням макрокарт І. Клименко), очевидними стають процеси зміни традицій. Перелічимо деякі з них.

Зникають: колядки з будовою вірша <55,р3> (у матеріалах з Бориспільщини вони вже відсутні); обряд водіння Кози (основний маркер поліської традиції); колядки макросім'ї <55,р4> (однорядкові та з розширеними «бароковими» рефренами) та щедрівки типу <♩ 44;P44> (обидва ритмотипи широко відомі на Подесенні та північно-західній Полтавщині).

З'являються ритмотипи, які були практично відсутні на півночі Бориспільського району – насамперед щедрівки і засівання <♩ 44ⁿ>; підсилюється частотність фіксацій форми <♩ 6ⁿ>.

Ритмічне переосмислення тієї самої складочислової форми відбулося з 6-складовими щедрівками. За результатами макроареальних досліджень І. Клименко відомо, що 6-дольний варіант (<♩ 6ⁿ>), який зафіксовано в с. Старе, побутує в основному на Деснянському Поліссі, поодинокі його зразки зафіксовані на північ від Баришівки та неподалік Прилук, натомість ямбічний різновид широко відомий на Середній Наддніпрянщині та Слобожанщині.

Ладове переосмислення деяких форм: на півночі Бориспільського району одноелементні колядки, щедрівки і засівання (включно з поліблоковими композиціями) мають переважно терцієвий ладозвукоряд (що типово для поліських традицій Подесення), а в південніших селах – квартовий (що вже характерно для Наддніпрянщини і Слобожанщини).

Зміна мелотематичної парадигми відбувається і з «бароковими» композиціями групи <Зм10-4> – на півночі (Бориспіль, Гнідин)

зафіксовані різновиди «чернігівської» меломоделі А, південніше (Рудяків, Рогозів) – різновиди «полтавської» меломоделі Б.

Співіснування різних «прочитань» того самого явища в традиції одного села (або сусідніх сіл). На прикладі пісенних примітивів спостерігаємо співіснування різних ладових версій одного ритмотипу (терцієвих і квартових або терцієвих і двоелементних квінтових мелодій) в традиціях північних і центральних сіл Бориспільщини. Терцієві зразки є відлунням поліської стилістики (зокрема Подесення), а квартові та двоелементні квінтові – властиві традиціям Середньої Наддніпрянщини.

Якщо довіряти записам М. Лисенка, в одному осередку (м. Бориспіль) зафіксовано два варіанти (умовно «подесенський» і «полтавський») ритмотипу <♩ 44;P44>, що мають різні ритмічні та фонетичні вирішення останньої силабогрупи рефрену: «...добрий вечор» (4224) та «...на добрий вечір» (22224).

Диференціація жанрового навантаження деяких типів: якщо на півночі хлопці (в минулому чоловіки) співали засівання на ту саму мелодію, що і дитячі колядки та щедрівки – <♩ 4ⁿ>, то на півдні жанр засівання закріпився за мелотипом <♩ 44ⁿ>, в той час як одноелементна форма обслуговує виключно дитячий репертуар.

Зміна виконавської стилістики, яка поступово ускладнюється при русі з півночі на південь: вже у південних селах Бориспільського району (Вороньків, Старе, Сошників) мелодії виконані розспівано і неспішно. Оздоблення ранньотрадиційних ритмоформул кантовою фактурою та широкоамбітусними ладами (серед яких є і мажоро-мінорні зразки) мають ознаки Наддніпрянського стилю, які в більшій чи меншій мірі позначилися на всіх зимових наспівах дорослого репертуару⁸⁴.

Отже, **досліджувана місцевість лежить у зоні контактів Поліського та Середньо-Наддніпрянського музичних діалектів.** Схожа ситуація відбувається і з мовними діалектами, про що яскраво свідчить карта говорів української мови (Матвіяс, 1984, карта на с. IX).

⁸⁴ Південніше Переяслава (с. Хоцьки) в церковних колядках (а також у весільних піснях) з'являється «тончик» – ще одна характерна ознака Наддніпрянського стилю.

Список використаної літератури і джерел

- Вовк, О. (2006). *Пісні затопленого краю: Традиційні обрядові пісні з межиріччя Дніпра та нижньої Сули. Збірник музично-етнографічних матеріалів*. (Дипломна робота). НМАУ ім. П. І. Чайковського: Кафедра музичної фольклористики. Наук. керівник Є. Єфремов. Київ. 29 с., [99] нотацій і текстів.
- Гринюк, П., Сидорін, А. (Упоряд.). (1987). *Українська РСР: Адміністративно-територіальний устрій: на 1 січня 1987 року*. Київ. 504 с.
- Данилейко, І., Клименко, І. (2020). «Барокова» підгрупа зимових пісень макросім'ї <V55,r4> з «сюжетними» рефренами. *Проблеми етномузикології*, 15, 156–171. <https://doi.org/10.31318/2522-4212.2020.15.219434> Київ: НМАУ ім. П. І. Чайковського.
- Дей, О., Гуменюк, А. (Упоряд.). (1965). *Колядки та щедрівки: Зимові обрядова поезія трудового року* (Серія «Українська народна творчість»). Київ.
- Єфремов, Є. (2016). Зимові пісні. Колядки і щедрівки. В кн. *Історія української музики: У 7 т. Т. 1. Кн. 1: Від найдавніших часів до XVIII століття. Народна музика*, сс. 41–55. Київ: Видавництво ІМФЕ ім. М. Т. Рильського.
- Єфремова, Л. (1990). *Українські народні пісні в записах М. В. Лисенка*. Частина 1. Київ: Музична Україна. 352 с.
- Іваницький, А. (1997). *Українська музична фольклористика (методологія і методика)*. Київ. 392 с.
- Ісаєв, Д. (Ред.). (2012). *Атлас історії України: науково-довідкове видання*. Київ: ДНВП «Картографія».
- Клименко, І. (2016) Українська зимова макроареалогія в контексті слов'яно-балтського ранньотрадиційного меломасиву (СБРМ). Частина 1. *Проблеми етномузикології*, 11 (Слов'янська мелогографія, 5), 15–20, А4–А12. Київ: НМАУ ім. П. І. Чайковського.
- Клименко, І. (2017). Українська зимова макроареалогія в контексті слов'яно-балтського ранньотрадиційного меломасиву (СБРМ). Частина 2: Індексований реєстр зимових мелоформ. *Проблеми етномузикології*, 12 (Слов'янська мелогографія, 6), 8–18, А1–А7. Київ: НМАУ ім. П. І. Чайковського. <https://doi.org/10.31318/2522-4212.2017.12.132084>
- Колодюк, А. (2017). Традиційні зимові наспіви середнього межиріччя Горині й Случі: збереження та сучасний стан. *Проблеми етномузикології*, 12 (Слов'янська мелогографія, 6), 66–80, А11. Київ: НМАУ ім. П. І. Чайковського. <https://doi.org/10.31318/2522-4212.2017.12.132243>
- Коропніченко, Г. (2009). Традиційні колядні наспіви Київщини в контексті дослідження перехідних зон. *Проблеми етномузикології*, 4, 132–153. Київ: НМАУ ім. П. І. Чайковського.
- Коропніченко, Г. (2017). Традиційні новорічні наспіви Київщини в контексті дослідження перехідних зон. *Проблеми етномузикології*, 12 (Слов'янська мелогографія, 6), 81–89. Київ: НМАУ ім. П. І. Чайковського. <https://doi.org/10.31318/2522-4212.2017.12.132239>
- Курочкін, О. (1995). *Українські новорічні обряди: Коза і Меланка (з історії народних масок)*. Опішне. 379 с.
- Матвіяс, І. (Ред.). (1984). *Атлас української мови: У 3 ч. Т. 1: Полісся, Середня Наддніпрянина і суміжні землі* (Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні АН УРСР, Ін-т суспільних наук). Київ. 91 с., [2] с., [350] арк. карт.
- Мурзина, О. (2015). Безпівтонові структури в українському мелосі. *Проблеми етномузикології*, 10, 7–21. Київ: НМАУ ім. П. І. Чайковського.
- Пилипчак, М. (Упоряд., записи). (2017) *Колядки і щедрівки. Експедиційні записи Марії Пилипчак*. Київ. 178 с.
- Попівський, М. (Ред.). (1947). *Українська РСР: Адміністративно-територіальний поділ на 1 вересня 1946 року*. Київ. 1064 с.
- Пшенічкіна, Г. (2016). Традиційні зимові наспіви правобережної Черкащини: типологічно-географічна опозиція Наддніпрянини і Поділля. *Проблеми етномузикології*, 11, (Слов'янська мелогографія, 5), 63–76. Київ: НМАУ ім. П. І. Чайковського.
- Пшенічкіна, Г. (2017). Традиційні зимові мелодії у басейні верхньої Самари. *Проблеми етномузикології*, 12 (Слов'янська мелогографія, 6), 90-100. Київ: НМАУ ім. П. І. Чайковського. <https://doi.org/10.31318/2522-4212.2017.12.132243>
- Скаженник, М. (2020a). Рудименти весняно-літньої обрядовості на Бориспільщині (за матеріалами експедицій 2000-х років). *Матеріали науково-практичної конференції «Музика в діалозі з сучасністю: мистецькі, педагогічні, комунікаційні аспекти музичної культури України XXI століття»*, 109–114. Київ: КНУКіМ.
- Скаженник, М. (2020б). Щедрівки з ритмом висхідного іоніка в басейні Уборті (Середнє Полісся). *Студії мистецтвознавчі, Чис. 1/2 (69/70)*, 28–41. Київ: ІМФЕ ім. М. Т. Рильського.
- Сопілка, Т. (2004). Щедрівки у пісенній традиції Полтавщини (за матеріалами експедицій 1986–2000 рр.). *Проблеми етномузикології*, 2. 240–254. Київ: НМАУ ім. П. І. Чайковського.
- Шевчук, Ол. (2009). Вокалізація у дзеркалі фонетичних транскрипцій (вступ до порівняльних досліджень). *Проблеми етномузикології*, 4, 55–78. Київ: НМАУ ім. П. І. Чайковського.

References

- Danyleiko, I., Klymenko, I. (2020). «Baroque» Subgroup of Winter-time Songs of Typological Macrofamily <V55, r4> with «Plot Refrains» [«Baroque» Subgroup of Winter-Time Songs of Typological Macrofamily <V55, P4> with «Plot Refrains»] *Problemy etnomuzykologiyi [Problems of music Ethnology]*, 15, 156–171, 178. Kyiv. <https://doi.org/10.31318/2522-4212.2020.15.219434> [in Ukrainian].
- Dei, O., Humeniuk, A. (Editor). (1965). *Koliadky ta shchedrivky: Zymova obriadova poeziiia trudovoho roku* (Seriiia «Ukrainska narodna tvorchist»). Kyiv [in Ukrainian].
- Isaev, D. (Ed.). (2012). *Atlas istorii Ukrainy: naukovo-dovidkove vydannia [Atlas of History of Ukraine: Science and Evidence]*. Kyiv [in Ukrainian].

- Ivanytsky, A. (1997). *Ukrainska muzychna folklorystyka [Ukrainian Musical Folklore]*. Kyiv. 286 p. [in Ukrainian].
- Hryniuk, P., Sydorin, A. (Ed.). (1987). *Ukrainska RSR: Administratyvno-terytorialnyi ustroi: na 1 sichnia 1987 roku [Ukrainian SSR: Administrative-territorial system: as of January 1, 1987]*. Kyiv. 504 p. [in Ukrainian].
- Klymenko, I. (2016). Ukrainska zymova makroarealohiia v konteksti sloviano-baltskoho rannotradytsiinoho melomasyvu (SBRM). Chastyna 1. [Ukrainian winter time macroareology in the context of slavico-baltic early-traditional music massiv (SBEM). Part 1]. *Problemy etnomuzykolohyi [Problems of Music Ethnology]*, Iss. 11, 15–20. Kyiv. [in Ukrainian].
- Klymenko, I. (2017). Ukrainska zymova makroarealohiia v konteksti sloviano-baltskoho rannotradytsiinoho melomasyvu (SBRM). Chastyna 2: Indeksovanyi reistr zymovykh meloform [Ukrainian winter macroareology in the context of the Slavic-Baltic early traditional melody (SBRM). Part 2: Indexed register of winter meloforms]. *Problemy etnomuzykolohii [Problems of Music Ethnology]*, Iss. 12, 8–18; atlas A1–A7. Kyiv. <https://doi.org/10.31318/2522-4212.2017.12.132084> [in Ukrainian].
- Kolodiuk, A. (2017). Tradytsiini zymovi naspivy serednoho mezhyrichchia Horyni ta Sluchi: zberezhnist ta suchasnyi stan [Traditional winter songs of the middle rivers Goryn and Sluch: preservation and modern state]. *Problemy etnomuzykolohyi [Problems of Music Ethnology]*, Iss. 12, 66–70. Kyiv. <https://doi.org/10.31318/2522-4212.2017.12.132243> [in Ukrainian].
- Koropnichenko, H. (2009). Tradytsiini zymovi naspivy Kyivshchyny: koliadky (v konteksti doslidzhennia perekhidnykh zon) [Kyiv region traditional winter tunes: Koliadky (in the context of the transition zone investigations)]. *Problemy etnomuzykolohyi [Problems of Music Ethnology]*, Iss. 4, 132–153. Kyiv. [in Ukrainian].
- Koropnichenko, H. (2017). Tradytsiini novorichni naspivy kyivshchyny v konteksti doslidzhennia perekhidnykh zon. *Problemy etnomuzykolohyi [Problems of Music Ethnology]*, Iss. 12, 81–89. Kyiv. <https://doi.org/10.31318/2522-4212.2017.12.132239> [in Ukrainian].
- Kurochkin, O., (1995). *Ukrainski novorichni obriady: «Kozha» i «Malanka» (z istorii narodnykh masok). [Ukrainian New Year's Rites: «Kozha» and «Malanka» (on the history of the folk masks)]*. Opishne. 379 p. [in Ukrainian].
- Matviias, I. (Ed.). (1984). *Atlas ukrainskoi movy [Atlas of the Ukrainian Language: at 3 Parts]*. In 2 parts. Vol. 1: *Polissia, Serednia Naddnyprianshchyna i sumizhni zemli [Polissya, Middle Dnieper and adjacent lands]*. Kyiv: Naukova dumka. 91 p., [2] p., [350] maps. [in Ukrainian].
- Murzyna, O. (2015). Bezpiptonovi struktury v ukrainskomu melosi [«Without semitones» (anahemitonic) structures in ukrainian melos]. *Problemy etnomuzykolohyi [Problems of Music Ethnology]*, Iss. 10, 81–89. Kyiv. [in Ukrainian].
- Popivsky, M. (Ed.). (1947). *Ukrainska RSR: Administratyvno-terytorialnyi podil na 1 veresnia 1946 roku [Ukrainian SSR: Administrative-territorial division on September 1, 1946]*. 1064 p. Kyiv [in Ukrainian].
- Pshenichkina, H., (2016). Tradytsiini zymovi naspivy pravoberezhnoi Cherkashchyny: typolohichno-geohrafichna opozyttsiia Naddnyprianshchyny i Podillia [Traditional melodies of winter-time calendar folk songs from right bank Cherkasy region: typological and geographical opposition of Naddnyprianshchyna and Podillia]. *Problemy etnomuzykologiyi [Problems of Music Ethnology]*, Iss. 11, 63–76. Kyiv. [in Ukrainian].
- Pshenichkina, H., (2017). Tradytsiini zymovi melodii u baseini verkhnoi Samary [Traditional winter-time Melodies in the upper Samara river basin]. *Problemy etnomuzykologiyi [Problems of Music Ethnology]*, Iss. 12, 90–100. Kyiv. <https://doi.org/10.31318/2522-4212.2017.12.132243> [in Ukrainian].
- Pylypchak, M. (Ed.). (2017). *Koliadky i shchedrivky. Ekspedytsiini zapysy Marii Pylypchak [Koliadky and Shchedrivky. Expeditionary Records of Maria Pylypchak]*. 178 p. Kyiv [in Ukrainian].
- Shevchuk, O. (2009). Vokalizatsiya u dzerkali fonetychnykh transkrypciy (vstup do porivnyalnykh doslidzen) [Vocalization in the Mirror of Phonetic Transcription (Introduction to Comparative Studies)]. *Problemy etnomuzykologii [Problems of Music Ethnology]*, Iss. 4, 55–78. Kyiv [in Ukrainian].
- Skazhenyk, M. (2020a). Rudymenty vesniano-litnoi obriadovosti na Boryspilshchyni (za materialamy ekspedytsii 2000-kh rokiv) [Rudiments of spring-summer rituals in Boryspil region (according to the expeditions of the 2000s)]. In the book *Materialy naukovo-praktychnoi konferentsii «Muzyka v dialozi z suchasnistiu: mystetski, pedahohichni, komunikatsiini aspekty muzychnoi kultury Ukrainy XXI stolittia» [Abstracts of the scientific-practical conference «Music in dialogue with modernity: artistic, pedagogical, communication aspects of the musical culture of Ukraine in the XXI century»]*, 109–114. Kyiv: KNUKiM [in Ukrainian].
- Skazhenyk, M. (2020b). Shchedrivky z rytmom vyskhidnoho ionika v baseini Uborti (Serednie Polissia) [Schedrivky with the rhythm of ascending ionics in the Ubort' river basin (Middle Polissya)]. *Studii mystetstvoznavchi [Studies of Art]*, 1/2 (69/70), 38–41. Kyiv [in Ukrainian].
- Sopilka, T. (2004). Shchedrivky u pisennii tradytsii Poltavshchyny (za materialamy ekspedytsii 1986–2000) [Shchedrivka in the song tradition of Poltava region (according to the materials of expeditions of 1986–2000)]. *Problemy etnomuzykologii [Problems of Music Ethnology]*, Iss. 2, 250–254. [in Ukrainian].
- Vovk, O. (2006). *Pisni zatoplenoho kraiu: Tradytsiini obriadovi pisni z mezhyrichchia Dnipra ta nyzhnoi Suly. Zbirnyk muzychno-etnohrafichnykh materialiv [Songs of the Flooded Region: Traditional Ritual Songs from the Interfluvium of the Dnieper and the Lower Sula. Collection of Musical and Ethnographic Materials]*. (Graduate work). Tchaikovsky National Music Academy of Ukraine: Department of Musical Folklore. Kiev. 29 p., [99] notations and texts. [in Ukrainian].
- Yefremov, Ye. (2016). Zymovi pisni. Koliadky i shchedrivky [Winter folk ritual songs. Koliadky and shchedrivky]. In the book *Istoriia ukrainskoi muzyky [History of Ukrainian Music] Vol.1. Book.1*. Pp. 41–55. Kyiv. [in Ukrainian].
- Yefremova, L. (1990). *Ukrayinski narodni pisni v zapysah M. V. Lysenka [Ukrainian Folk Songs. Recorded by M. V. Lysenko]*. Vol. 1. Kyiv. [in Ukrainian].

Таблиця 1. Список обстежених сіл Бориспільського та Переяслав-Хмельницького районів (та суміжних територій), де записано зимові ранньотрадиційні наспіви

адм. коди*	село	збирачі	рік запису	джерело
Бориспільський район				
2	Бориспіль	М. Лисенко	1861	(Єфремова, 1990)
168	Вишеньки	В. Харків	1929	ІМФЕ, Ф-6/82
		Г. Пеліна, Н. Ханіс	2019	приватний архів
169	Вороньків	М. Лисенко	1861	(Єфремова, 1990)
		В. Гладунець	2009	приватний архів
		М. Скаженик, О. Коробов	2019	приватний архів
175	Гнідин	В. Харків	1929	ІМФЕ, Ф-6/82
		Л. Іваннікова	1988–90	приватний архів
		Г. Пеліна, Н. Ханіс	2019	приватний архів
179	Дударків (принагідний запис під час святкування в Національному музеї народної архітектури і побуту України)	М. Скаженик, О. Коробов	2019	приватний архів
187	Любарці	І. Данилейко	2013	приватний архів
191	Проців	М. Скаженик, О. Коробов	2019	приватний архів
195	Рогозів	М. Пилипчак	1986	(Пилипчак, 2017)
		М. Скаженик, О. Чебанюк	2005	приватний архів
196	Кириївщина	Г. Тищенко	2015	приватний архів (фото з пісенника)
203	Сошників	А. Коломицева	2010	приватний архів
		М. Скаженик, О. Коробов	2019, 2020	приватний архів
204	Старе	А. Коломицева	2010	приватний архів
1420**	Рудяків /Рудяки** (затоплене, запис в с. Головурів)	М. Скаженик, О. Коробов, Є. Мазуренко	2019	приватний архів
		Є. Мазуренко	2019, 2020	приватний архів, копія М. Скаженик
Переяслав-Хмельницький район				
1293	Андруші (затоплене, запис в с. Єрківці)	М. Скаженик, О. Чебанюк	2005	приватний архів
796	Гайшин (запис в с. Гланишів)	М. Скаженик, О. Коробов	2019	приватний архів
797	Гланишів	М. Скаженик, О. Коробов	2019	приватний архів
798	Гребля	М. Пилипчак	1995	(Пилипчак, 2017)
803	Дем'янці (запис в с. Харківці)	В. Матвієнко	1970, 1972	приватний архів
		М. Скаженик, О. Коробов	2019	приватний архів
807	Дівички	М. Скаженик, О. Чебанюк	2005	приватний архів
809	Єрківці	М. Скаженик, О. Чебанюк	2005	приватний архів
		А. Коломицева	2009	приватний архів
808	Ковалин	М. Скаженик, О. Чебанюк	2005	приватний архів
		М. Скаженик, О. Чебанюк, О. Коробов	2006	приватний архів
		Є. Єфремов	2009	приватний архів
		А. Коломицева	2009	приватний архів
828	Пристроми	О. Шевчук	1991	приватний архів, копія ЛЕК
834	Стовп'яги	М. Скаженик, О. Чебанюк	2005	приватний архів

Таблиця 1. (продовження)

адм. коди*	село	збирачі	рік запису	джерело
810	Студеники (у 1959-2016 роках – Жовтневе)	не встановлено	1970	копія ЛЕК
805	Харківці	М. Скаженик, О. Коробов	2019	приватний архів
842	Хоцьки	А. Коломицева, Г. Пшенічкіна, М. Семиног	2015	приватний архів
1328	Комарівка (затоплене, запис у с. Гланишів)	М. Скаженик, О. Коробов	2019	приватний архів
1340	Підварки (нині мікрорайон Переяслава)	О. Курочкін	1974	(Курочкін, 1995, с. 326)
1341	Підсінне (затоплене, запис у с. Мирне Бориспільського р-ну)	О. Шевчук	1992	приватний архів, копія ЛЕК***
Київ				
1П**	Позняки**	М. Карагода, Н. Буравська	1996	приватний архів, копія Г. Коропніченко
Броварський район				
259	Гоголів	М. Гаценко	1925	(Дей, Гуменюк, 1965)
271	Княжичі	В. Матвієнко	1971	приватний архів, копія ЛЕК
285	Русанів	Г. Коропніченко	1998	приватний архів, копія ЛЕК
291	Требухів		1999, 2000	
		М. Хай	1988	приватний архів, копія ЛЕК
Баришівський район				
25	Веселинівка	А. Левченко	2018	приватний архів, копія М. Скаженик
18	Дернівка	Г. Коропніченко	1999	приватний архів, копія ЛЕК
45	Корніївка		1999	
39	Лукаші		1998	
40	Лук'янівка		1998	
38	Недра		1999	
47	Перемога		1998	
20	Хлопків		1999	
61	Ярешки		1999	
Яготинський район				
1231	Ничипорівка	Г. Коропніченко	1997	приватний архів, копія ЛЕК

* Цифрові коди подано за адміністративним довідником (Гринюк, 1987).

** Цифрові коди та назви курсивом (для затоплених та поглинутих містами сіл) подано за адміністративним довідником (Попівник, 1947); для села Позняки, що увійшло до Києва у 1935 р., код надано умовно.

***ЛЕК – Лабораторія етномузикології, Київ (Проблемна науково-дослідна лабораторія етномузикології НМАУ імені П. І. Чайковського).

Таблиця 2. Ритмічні типи ранньотрадиційних зимових наспівів Переяславщини (Бориспільський та Переяслав-Хмельницький райони)

Тип наспіву / виконавці	№ з/п	Код	Ритмотип	Жанр	Рестраційний індекс (за Клименко)
Пісенні примітиви переважно дитячого репертуару	1	4 ⁿ		колядка щедрівка	Зм03-1.10
	2	4 ⁿ		колядка щедрівка засівання	Зм02-1.10
	3	44		щедрівка засівання	Зм02-1.12MT
	4	6 ⁿ		щедрівка	Зм16-2.10
	5	55; p4		колядка	Зм10-1.20
Строфічні форми дорослого репертуару	6a	55; P454s		колядка (Гнідин) (Бориспіль (Єфремова, 1990, с.202))	Зм10-4A1
	6б	55; P45; 45		колядка (Бориспіль (Єфремова, 1990, с.170))	Зм10-4A2
	7	55; p4; P454s		колядка (Рогозів (Шилгачак, 2017, с.134) (Рудяків)	Зм10-4Б2, 4
	8	55; P445		колядка (Рогозів) (Бориспіль (Єфремова, 1990, с.203))	Зм10-5.21
	9	44; P44		щедрівка	Зм08.221
	10	44; P44 ²		щедрівка	Зм01-2.24
11	44; P44 ²		щедрівка (Шилгачак, 2017, с.161)	Зм01-2.24	

Таблиця 6. Зв'язок найпоширеніших сюжетів з ритмокомпозиційними типами на Переяславщині (Бориспільський та Переяслав-Хмельницький р-ни)

Ініціат	⟨4 ⁿ ⟩	⟨4 ⁿ ⟩	⟨44⟩	мікст ⟨4 ⁿ ↔ 4 ⁿ ⟩	мікст ⟨4 ⁿ /4 ⁿ ↔ 44/44⟩	⟨4/6 ⁿ ⟩	⟨44;P44⟩	⟨44;P44 ² ⟩	⟨55;p4;P454s⟩	⟨55;P445⟩
Коляд-коляд-колядниця, добра з медом паляниця	5*	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Колядин, колядин, а в батька один	4	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Я маленька дівонька, як у саду квітонька	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Я маленький хлопчик, вигізу на стовпчик (вар. Я маленький пастушок)	3/2**	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Я маленький пахолок, я родився в вівторок	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Бігла теличка да з безничка	2	-	-	19/11	6/4	-	-	-	-	-
Щедівочка щедрувала, під віконце підбігала	21/12	-	-	-	2	-	-	-	-	-
Щедрик-ведрик, дайте вареник	5	3	4/2	6/4	-	-	-	-	-	-
Чи вдома-вдома пан господар	-	4/3	1	-	-	-	-	-	-	-
Сидить же він у конці стола	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Шо в дядька-дядька дялина гладка	-	7/5	4/3	-	-	-	-	-	-	-
Шо в полі-полі сам плужок ходить	-	2	2	-	-	-	-	-	-	-
Воли / бички рогати пошли орати	-	3	-	1	-	-	-	-	-	-
На тую нивку, на паранинку	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Біг козелєць з нових яселєць	-	2/1	-	-	-	-	-	-	-	-
Шо на річці на Ордані там Пречиста ризи прала	-	2	7/5	-	-	-	-	3/2	-	-
Васильова мати пошла щедрувати	2	-	-	-	-	21/15	-	-	-	-
По церкві ходила, золотий хрест носила	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Васильова мати пошла щедрувати. <i>Приспів</i>	-	-	-	-	-	-	5/3	-	-	-
Назбирала вона аж на троє ризив. А у тії ризи	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Христорос убирався три служби служити	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Ой сів Христорос да й вечеряти. <i>Приспів</i>	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Прийшла к йому Божа мати. Дай мені, сину,	-	-	-	-	-	-	6/4	13/10	-	-
райської ключі. Повипускаєм всі праведні душі	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Сидить Микола у кінці стола. Рай розвився...	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-
Голівку склонив, слізоньку улив.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
А з тої слєззи дунай розлився, Господь купався	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Ішла Марія попід горою. Амінь-алілуя	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2

* Цифри в таблиці вказують на кількість виконавських версій та кількість сіл, де вдалося записати ці сюжети.

Одинарною цифрою позначені випадки, коли число виконавць збігається з кількістю сіл.

** У дробових позначеннях перша цифра вказує на кількість виконавць (включно з проказаними текстами), друга – кількість сіл.

Нотні приклади

(Примітки див. після нотацій)

Ритмотип 4^n

Меломодель

1 $\text{♩} = 114$ **Єрківці (КИ: Переяслав)**

Ще - дрик, ве - дрик
Дай - те ва - ре - ник,
 $\text{♩} = 117$ Гру - до - чку ка - шки,
 $\text{♩} = 121$ Ко - льце ко - вба - ски.
А ще й ма - ло,
Дай - те са - ло.
Добрий вечор!

2 $\text{♩} = 110$ **Єрківці (КИ: Переяслав)**

Ще - дрі - во - чка ще - дру - ва - ла,
До - ко - нця при - па - да - ла.
Що ти, тьо - тью, на - пе - кла,
Та ви - не - си до - о - кна.
Не кри - ши, не ла - май,
А по ці - ло - му да - вай!

3 $\text{♩} = 102$ *Удох* **Дем'яниці (КИ: Переяслав)**

var. Ще - дрі - во - чка ще - дру - ва - ла...
Не щипай, не ла - май...

4 $\text{♩} = 114^*$ *Одна* **Гайшини (КИ: Переяслав)**
запис у с. Гланциїв (КИ: Переяслав)

Ко - ляд, ко - ляд, ко - ля - дни - ця.
До - бра з ме - дом па - ля - ни - ця,
А без ме - ду не та - ка.
Дай - те, дя - лько, п'я - та - ка.
А п'я - так не та - кий,
Дай - те руб зо - ло - тий.

** У процесі співу трахи прискорює.*

5 $\text{♩} = 97$ **Підєїнне (КИ: Переяслав)**
запис у с. Мирне (КИ: Бориспіль)

Ще - дрі - во - чка ще - дру - ва - ла,
Под ві - ко - нце по - дої - га - ла.
Що ти, тьо - тью, на - пе - кла,
Не - си сво - ди до ві - кна.
По - ки тьо - тя до - не - сла,
Ру - чки - но - жки по - пе - кла.
Ще - дрі - во - чка у - те - кла.

6 $\text{♩} = 106$ *Одна* **Рудяків (КИ: Бориспіль)**
запис у с. Головерів (КИ: Бориспіль)

Бі - гла те - ли - чка
Дай з бе - ре - зни - чка,
Да в дя - льків двір.
Дай, дя - льку, пи - ріг!
Як не да - си пи - ро - га,
Во - зьму во - ла за ро - га
Дай ви - ве - ду на мо - ріг,
Дай ви - кру - чу пра - вий ріг.
У ріг бу - ду тру - би - ти,
А во - ли - ком ро - би - ти,
А хво - сти - ком по - га - нять,
Щоб більш хлі - ба за - ро - блять.
До - брий ве - чір. З пра - зни - чком будьте здорові!

Меломодель

7 $\text{♩} = 112$ *Одна (інші підказують)* **Любарці (КИ: Бориспіль)**

Ва - си - ле - ва ма - ти
По - шла ще - дру - ва - ти,
Край сто - лу сто - я - ла,
Че - сний хрест де - ржа - ла,
Зо - ло - ту ка - ді - льни - шо,
Но - ву - ю хре - сті - льни - шо.
Хре - сті - те - ся, лю - ди,
Ось вам Го - сподь бу - де.
Бо - гу сви - чу ста - вте,
А нам пе - ріг дай - те.
Вечор добрий!

8 $\text{♩} = 110$ *Одна (потім гурт)* **Стов'яги (КИ: Переяслав)**

Ще - дрі - во - чка ще - дру - ва - ла...

9 $\text{♩} \approx 150$ *Одна* **Пронів (КИ: Бориспіль)**

Ко - ля - дин, ко - ля - дин.
Шо я в ба - тька о - дин.
По ко - лі - на ко - жу - шок.
Дай - те з ма - ком пи - ро - жок.

10 *Одна* **Дем'яниці (КИ: Переяслав)**
запис у с. Харківці (КИ: Переяслав)

Ще - дрі - во - чка ще - дру - ва - ла,
До ві - ко - нця при - па - да - ла...

11 *Одна співачка* $\text{♩} = 99$ *Одна* **Сосників (КИ: Бориспіль)**

Ко - ляд, ко - ляд, ко - ля - дни - ця...

12 $\text{♩} \approx 116$ *Одна*

Ще - дрі - во - чка ще - дру - ва - ла,
До о - ко - нця при - бі - га - ла...

13 $\text{♩} = 129$ *Одна*

а) Ще - дрі - во - чка ще - дру - ва - ла...
б) Ко - ля - дин, ко - ля - дин...

14 *Інша співачка* $\text{♩} =$ *Одна* **Сосників (КИ: Бориспіль)**

Ще - дрі - во - чка ще - дру - ва - ла,
До о - ко - нця при - па - да - ла...

Ритмотип (♩ 4ⁿ)

Меломодель

Меломодель

15 $\text{♩} = 115$ Вишеньки (КИІ: Бориспіль)

Що в дя - дька, дя - дька
Дя - ди - на гла - дка.
Не хо - че вста - вать.
Ко - вба - си да - вать.
А дя - дько і встав,
Ко - вба - си і дав.
Бог йо - му дав,
Що він так - ку взяв:
Як ді - жу мі - сить,
Да со - пляч ві - сить.
* Проказує сміючись:
Як у піч са - жа - є -
пе - рдить і чха - є.

* Таке продовження тексту трапилося лише в цьому селі.

18 $\text{♩} \approx 132$ Проців (КИІ: Бориспіль)
куток Софійка

Ще - дрий ве - чор,
До - брий ве - чор.
До - брим лю - дям
На здо - ро - в'є.

Чи до - ма, до - ма

Пан го - спо - дар?
А я зна - ю,
Що він вло - ма,
Си - дить же він
В кі - нці сто - ла,
А на йо - му
Шу - ба лю - ба.
На шу - бі лю - бій
Чи - нда - ко - ра.
На чи - нда - ко - рі
По - я - со - чок,
А в по - я - со - чку
Ка - ли - то - чка.
А в ка - ли - то - чці
Сем - кі гро - шей.
Сьо - му - то - му
По пи - ро - же - чку,
А нам хло - пцям
По ши - ля - же - чку.

Вигукують: Добрий вечор!

16 $\text{♩} = 102$ Проців (КИІ: Бориспіль)

Що в по - лі, в по - лі
Сам плу - жок хо - дить,
А за тим плу - жком
Сам Го - сподь хо - див.
Ді - ва Ма - рі - я
І - сти но - си - ла,
Бо - га про - си - ла.

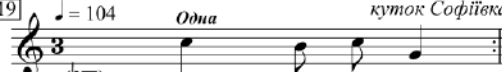
Далі речитатія на висоті \approx "as":

Роди, Боже, жито, пшениця,
Всяка пашниця.

Вигукує:

Будьте здорові з празником,
З новим годом!

19 $\text{♩} = 104$ Проців (КИІ: Бориспіль)
куток Софійка

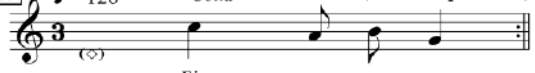

Що на рі - чці
На Йо - рда - ні
Там Пре - чи - ста
Ри - зи пра - ла,
Сво - го Си - на
Ви - ря - жа - ла.
І - ди, Си - нку,
На не - бе - са.

А ви, не - бе - са,
Ро - зтво - рі - те - ся.
А ви всі, свя - ті,
По - кло - ні - те - ся.

17 $\text{♩} = 126$ Одна Гнідин (КИІ: Бориспіль)

Біг ко - зе - лець

З но - вих я - се - лець,
На - ста - вив ро - жок -
* Да - йте пи - рі - жок!
На - ста - вив жмі - ньку -

Вигукують: Дайте копійку!

* Приєднується друга співачка.

Вороньків
(КИІ: Бориспіль)

Що в дядька, дядька
Дядина гладка.
Не хоче встати
Доходу дати.
А дядько устав
Доходу нам дав.

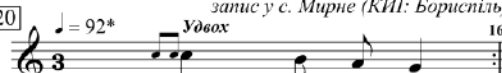
Вишеньки
(КИІ: Бориспіль)

Воли рогати
Пішли орати.
На тую нивку,
На половинку.
На той обложок,
Дайте пирожок.

Рудяків
(КИІ: Бориспіль)

Щедрик-ведрик
Дайте вареник,
Кільце ковбаски,
А ще донесу –
Дайте ковбасу.
Мати казала,
Щоб дали сала.
Батько сварився,
Щоб не барився.

20 $\text{♩} = 92^*$ Підсінне (КИІ: Переяслав)
запис у с. Мирне (КИІ: Бориспіль)

Що на рі - чці
На Йо - рда - ні...

* Темп поступово прискорюється: в останніх проведених $\text{♩} = 102$

Що на річці Де взялося
На Йордані Три янголят
Там Пречиста Да й взяли Христа
Ризи прала, Да на небеса.
Свого сина А ті небеса
Сповивала, Розтворилися.
На ялині Усім святим
Колихала. Поклонилися.

Добрий вечор!

Ритмотип $\langle \text{3/4} \text{ 44}^n \rangle$

21 $\text{♩} = 124$ Одна (потім удвох) **Рогозів (КИ: Бориспіль)**

На рі-чці, рі-чці на Йо-рда-ні
Там Пре-чи-ста ри-зи пра-ла.

22 $\text{♩} = 86$ Одна (потім зурт) **Дем'яниці (КИ: Переяслав)**

Що в дя-дька, дя-дька під о-кном я-мка.
Дя-дько на-пи-вся, в я-мку вко-ти-вся.
Дя-ди-на гла-дка не хо-че вста-ти,
ко-вба-си да-ти.
Вигук: До-о-брий вечор!

23 $\text{♩} = 99$ Одна **Сошників (КИ: Бориспіль)**

На рі-чці, рі-чці на Йо-рда-ні
Там Пре-чи-ста ри-зи пра-ла...

24 $\text{♩} = 82$ Одна **Рудяків (КИ: Бориспіль, затоплене) / запис у с. Голозурів (КИ: Бориспіль)**

У по-лі-по-лі сам Го-сподь хо-див,
...Ді-ва Ма-рі-я о-бід-но-си-ла.
О-бід-но-си-ла, Бо-га про-си-ла.
За-ро-ди, Бо-же, жи-то- пше-ни-цю,
Жи-то- пше-ни-цю, вся-ку па-шни-цю.

Мікст форм $\langle \text{3/4} \text{ 4}^n \rangle \rightarrow \langle \text{3/4} \text{ 4}^n \rangle$

25 $\text{♩} \approx 134$ Одна **Гнідин (КИ: Бориспіль)**

Бі-гла те-ли-чка
Да з бе-ре-зни-чка
Да до дя-дька в двір.
Дай, дя-дю, пи-ріг!
Як не да-си пи-ро-га,
Во-зьму во-ла за ро-га
Та ви-ве-ду на мо-ріг,
Та ви-кру-чу пра-вий ріг.
А в ріг бу-ду гру-би-ти,
А во-ли-ком ро-би-ти,
А пу-жо-ю по-га-нять,
Вигук: І вам, дядю, хліб пахать!

26 $\text{♩} = 104$ Одна (інші підказують) **Любарці (КИ: Бориспіль)**

Бі-чки ро-га-ти
По-шли о-ра-ти
На ту-ю ни-вку
На по-ло-ви-нку,
На той о-бло-жок.
Дай, дя-дю, пи-ро-жок!
Не да-си пи-ро-жка,
Во-зьму во-ла за ро-жка
Та й по-ве-ду на мо-ріг,
Та ви-кру-чу пра-вий ріг.
А в ріг бу-ду гру-би-ти,
А во-ли-ком ро-би-ти,
Вигук: А хвостиком поганяць,
А вас дядьом називаць,
Вечор добрий!

Мікст форм $\langle \text{3/4} \text{ 4}^n \rangle \rightarrow \langle \text{3/4} \text{ 4}^n \rangle$

27 $\text{♩} = 129$ Одна **Гланишів (КИ: Переяслав)**

Ще-дрик ве-дрик.
Да-йте ва-ре-ник,
Гру-до-чку ка-шки,
Ко-льце ко-вба-ски.
3 | | | | |
Скандус: А ще по-не-су,
Да-йте ко-вба-су!
Проказу: А ви, тітко, грошей.
У вас дядько хорощий!

Мікст форм $\langle \underline{4}^n \rightarrow 4^n \rightarrow 4^n \rangle$

28 **Гайшин (КІІ: Переяслав)**
запис в с. Гланишів (КІІ: Переяслав)
Одна

$\text{♩} = 126$
Бі - гла те - ли - чка
 $\text{♩} = 120$
Да з бе - ре - зни - чка
Да й до дя - ді в двір.
Дай, дя - дю, пи - ріг.
Як не да - си пи - ро - га,
Ві - зьму во - ла за ро - га
Та й по - ве - ду на мо - ріг,
Ви - кру - чу пра - вий ріг,
Щоб в пра - вий ріг тру - би - ти,
А во - ли - ком ро - би - ти,
А хво - сти - ком по - га - нять -
Со - бі хліб за - ро - блять!
Гей, гей, бу - га - єць,
Ве - зи ту - ю пи - ро - ги,
Що нам лю - ди на - да - ли.

Проказує*: А за ті ковбаски людям будуть ласки.
* Стрілки вказують напрямок інтонації.

29 **Єрківці (КІІ: Переяслав)**
Одна

$\text{♩} = 112$
Ще - дрик ве - дрик.
Да - йте ва - ре - ник,
Гру - до - чку ка - шки
 $\text{♩} \approx 116$
І ко - льце ко - вба - ски,
 $\text{♩} = 136$
А ще до - не - су -
Да - йте ко - вба - су!
А ще ма - ло -
Да - йте са - ло!

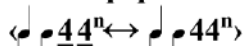
30 **Любарці (КІІ: Бориспіль)**
Одна

$\text{♩} \approx 168$
Ще - дрик ве - дрик.
Да - йте ва - ре - ник,
Гру - до - чку ка - шки,
Ко - льце ко - вба - ски.
А ще ма - ло -
Да - йте са - ла!
Скандус:
 $\text{♩} = 3$
А як до - не - су -
Да - йте ко - вба - су!
 $\text{♩} = 4$
Бо я ха - ту ро - зря - су!
Інша співачка уточнює слова:
А як не дасте ковбасу - хату розтрясу!
 $\text{♩} = 3$
Ще - дрий ве - чір!
До - брий ве - чір!

31 **Дем'яниці (КІІ: Переяслав)**
запис в с. Харківці (КІІ: Переяслав)
Одна

$\text{♩} = 123$
Ще - дрик ве - дрик.
Да - йте ва - ре - ник,
Гру - до - чку ка - шки,
Кі - льце ко - вба - ски.
А ще ма - ло -
Да - йте са - ла!
Скандус:
 $\text{♩} = 3$
А ще до - не - су -
Да - йте ко - вба - су!
А ще й ки - шку -
 $\text{♩} = 4$
З'їм у за - ти - шку!
Вигукує: Як не дасте ковбасу, я вам хату рознесу!

Мікст форм

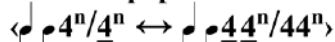
32 $\text{♩} = 96$ *Одна* Сошників (КІІ: Бориспіль)

Бі - гла те - ли - чка да з бе - ре - зни - чка
 Да до дя - дя в двір. Дай, дя - дя, пи - ріг!

Як не да - си пи - ро - га, во - зьму во - ла за ро - га
 Да по - ве - ду на мо - ріг, зо - б'ю йо - му пра - вий ріг.
 А в ро - же - чок тру - би - ти, а во - ли - ком ро - би - ти

На ту ни - вку на по - ло - ви - нку,
 На той о - бло - жок. *Вижукує:* Дайте, дядо, пирожок!

Міксти форм

Мелоблоки: **а**

В

33 $\text{♩} = 118$ *Одна* Вишеньки (КІІ: Бориспіль)

Ще - дрі - во - чка
 Ще - дру - ва - ла,
 До ві - ко - нця
 При - бі - га - ла.

Що ти, ба - бо, на - пе - кла, при - не - си нам до ві - кна.

34 $\text{♩} = 120$ *Одна* Андруші (КІІ: Переяслав, затоплене)
 запис в с. Єрківці (КІІ: Переяслав)

Бі - гла те - ли - чка да й з бе - ре - зни - чка,
 Да до дя - дяка в двір. Дай, дя - дяку, пи - ріг.

Як не да - си пи - ро - га,
 Во - зьму во - ла за ро - га
 Да й ви - ве - ду на мо - ріг
 Зо - б'ю йо - му пра - вий ріг.
 А в ріг тру - би - ти,
 А во - ли - ком ро - би - ти.
 Гей, гей, бу - га - сць,
 Ве - зи ті - ї пи - ро - ги,
 Що нам лю - ди на - да - ли.

Говіркою: А за тії ласки
 Да - йте нам ко - вба - ски! *Промовляє:* Щедрий вечор, добрий вечор. Виносьте дохід.

35 $\text{♩} = 94$ *Одна (потім гурт)* $\text{♩} = 97$ Стовп'яги (КІІ: Переяслав)

Бі - гла те - ли - чка
 Да з бе - ре - зни - чка да до дя - дяка в двір. Дай, дя - дяку, пи - ріг.

А не да - си пи - ро - га,
 Во - зьму во - ла за ро - га...

36 $\text{♩} = 89$ *Утрьох* $\text{♩} = 94$ Ковалини (КІІ: Переяслав)

Бі - гла те - ли - чка
 Да з бе - ре - зни - чка да й до дя - дя в двір. Дай, дя - дя, пи - ріг!

Як не да - си пи - ро - га - во - зьму во - ла за ро - га
 Да й по - ве - ду на мо - ріг, зо - б'ю йо - му пра - вий ріг.
 А в ро - же - чок тру - би - ти, а во - ли - ком ро - би - ти
 А на ту - ю ни - вку да й на по - ло - ви - нку,
 А на той о - бло - жок, да - йте, дя - дяку, пи - ро - жок!

Вижукують: Добрий вечор! Виносьте дохід, бо перекину хату на лід!

var. (з іншого виконання)

...А в ро - же - чок тру - би - ти, а во - ли - ком ро - би - ти
 А пу - жко - ю по - га - ня - ти, на пше - ни - че - ньку о - ра - ти.

37 $\text{♩} \approx 110$ *Одна* Сошників (КІІ: Бориспіль)

Ще - дрі - во - чка ще - дру - ва - ла,
 Пуд о - кон - це пуд - бі - га - ла.

Що ти, ба - бо, на - пе - кла?
 Не щипай, не ла - май,

Да ви - не - си до о - кна.
 по ці - ле - нько - му да - вай.

РИТМОТИП $\frac{6}{8}$

Меломодель А
Старе (КИІ: Бориспіль)
 № 38 $\text{♩} = 202$ *Одна**
 Ва - си - ле - ва ма - ти
 По - шла ще - дру - ва - ти.
 Зо-ло - тий хрест де - ржа - ла...
 А нам пи - ріг дай - те! До - брий ве - чор!

* Співає завзято, але дещо поспіхом. **Підсігне (КИІ: Переяслав)**
 (заповнене, зап. у с. Мирне, КИІ: Бориспіль)

№ 39 $\text{♩} = 167$ *Одна*
 Ва - си - льо - ва ма - ти
Гурт
 По - шла ще - дру - ва - ти.
 Дай не ще - дру - ва - ла,
 Зо-ло - тий хрест де - ржа - ла...

Попередньо після була проспівана у режисмі присадування з таким варіантом:

В ко - нці сто - ла сто - я - ла.

№ 40 $\text{♩} = 189$
 Ва - си - льо - ва ма - ти...
Єрківці (КИІ: Переяслав)
 (зап. у с. Старе, КИІ: Бориспіль)

№ 41 $\text{♩} = 116$ *Одна**
 Ва - си - льо - ва ма - ти...

* "Ото в нас так потягнуть" - каже, порівнюючи свій спів із щедрівкою з с. Старе (нот. 1).

№ 42 *поспіхом Утрях*
Рогозів (КИІ: Бориспіль)
 Ва - си - льо - ва ма - ти...
 Зо-ло - тий...

№ 43 $\text{♩} = 173$
Ковалин (КИІ: Переяслав)
 Ва - си - льо - ва ма - ти.
 По - шла ще - дру - ва - ти.
 Во - на ще - дру - ва - ла,
 По - це - ркви хо - ди - ла,
 Зо-ло - тий хрест де - ржа - ла,
 Зо-ло - ту ка - ді - льни - цю.

Ка - ді - те - ся, лю - ди,
 То вам Хри - стос бу - де.
вар. з іншої виконавської версії:
 Зо-ло - тий хрест но - си - ла...

№ 44 $\text{♩} = 159$ *Одна (потім удвох)*
Сошників (КИІ: Бориспіль)
 Ва - си - ле - ва ма - ти
 По - шла ще - дру - ва - ти,
 На ри - зи зби - ра - ти.
 Три сві - чі де - ржа - ла,
 Тре - тьо ка - ді - льни - цю...

Продовження тексту взято з виконання іншої співачки:

Меломодель Б
Хоцьки (КИІ: Переяслав)
 № 45 $\text{♩} = 177$ *Одна*
 Ва - си - льо - ва ма - ти...
Хоцьки (КИІ: Переяслав)
 № 46 $\text{♩} = 180$ *Одна (лінійна співачка)*
 Ва - си - льо - ва ма - ти...
 Пі - шла ще - дру - ва - ти.
 Край сто - лу сто - я - ла,
 Дві сві - чі де - ржа - ла,
 А тре - тьо мо - лі - тву,
 Мо - лі - те - ся, лю - ди,
 При - вам Хри - стос бу - де.
 Бу - гу сві - чу ста - вте,
 А нам пе - ріг дай - те.

Меломодель В
Пристроми (Київ: Переяслав)
 № 47 *rubato* $\frac{1}{8}$
 Ва - си - льо - ва ма - ти
 По - шла ще - дру - ва - ти.
 На О - рда - ні сто - я - ла,
 Дві кни - жки де - ржа - ла,
 А тре - тьо мо - лі - тву.
 Мо - лі - те - ся, лю - ди,
 То вам Хри - стос бу - де.
 Бо - гу сві - чу ста - вте,
 А нам пе - ріг дай - те.

Проклаус: Вечор добрий!

Рогозів (КИІ: Бориспіль)

Васильова мати
 Пошла щедрувати
 Щедрів не застала
 В кінці стола стала
 Золотий хрест держала
 Золоту кадильницю
 Срібну папірницю
 Хрестітеся, люди,
 Ось вам Христос буде
 Богу свічу ставте
 А нам периг дайте.
 Дóбрий вечор!

РИТМОТИП < 4/4; P44 >

48 $\text{♩} = 77$ *Удвох* *Утрох* **Рогозів (КИІ: Бориспіль)**
 1. Ва - си - льо - ва ма - ти по - шла ще - дру - ва - ти. Що - дрий ве - чор, до - брий ве - чор.

вар. з імімі виконавської версії:
 1. Ва - си - льо - ва ма - ти по - шла ще - дру - ва - ти. Ще - дрий ве - чір, до - брий ве - чір.

49 $\text{♩} = 49$ *Одна* *Удвох* **Вороньків (КИІ: Бориспіль)**
 1. О - й(і) сі - в(и) Хри - стос да й ве - че - ря - ти. Ще - дрий ве - чо - р(и), до - брий ве - чор.

Удвох
 2-12. Да й при - йшла до ньо - го да й Бо - жа - я ма - ти. Ще - дрий ве - чор, до - брий ве - чор.

вар.
 ...тай не ви - пу - сти - мо... ве - чо - р(и), до - брий ве - чор.

50 $\text{♩} = 82$ *Одна* *Удвох* $\text{♩} = 75$ **Сошкив (КИІ: Бориспіль)**
 Ва - си - ле - ва ма - ти по - шла ще - дру - ва - ти. Ще - дрий(і) ве - чо - р(и), до - брий ве - чор.

51 $\text{♩} = 68$ *Удвох* *Гурт* $\text{♩} = 64$ $\text{♩} = 59$ **Любарці (КИІ: Бориспіль)**
 4. Ой спа - сі - бо, си - ну, за що ве - чо - ри - ну. Ще - дрий ве - чор, до - брий ве - чор.

Рогозів (КИІ: Бориспіль)

Васильова мати пошла щедрувати.
 Щедрий вечор, добрий вечор.*

Пошла щедрувати, на ризи зби́рати...
 Назби́рала вона аж на троє ризив...
 А у тій ризи Христос уби́рався...
 Христос уби́рався три служби служити...
 Що первая служба – Рожество Христове...
 Що друга служба – до на Новий Год...
 А третя служба – на Водохрище...
 І воду посвятають, і людей покроплят
 Щедрий вечор, добрий вечор.
 Добрим людям на здоров'є.

Вороньків (КИІ: Бориспіль)

Ой сів Христос да й вечеряти.
 Щедрий вечор, добрий вечор.*

Да й прийшла до його да Божая Мати...
 Да сідай, мати, да вечеряти...
 Да спаси́ба, сину, да за цю вечерю...
 Ой дай мені, сину, всі райські ключі...
 Да й повідмикаєм всі раі і пекла...
 Да й повипускаєм всі праведни душі...
 Тільки однуєї та й не випустимо...
 Бо тая ж(и) душа та й согрішила...
 Вона батька й матір та й на лаяла...
 Вона не лаяла тільки подумала...
 Тільки подумала, та й то грішна стала...

* Рефрен повторюється наприкінці кожної строфи

РИТМОТИП <44;P44²>

52. $\text{♩} = 100$ *Одна*
 1. Ой сів І - сус ве - че - ря - ти. Ще - дрий ве - чи - р(и), до - брий ве - чір, до - брим лю - дям на здо - ро - в'я.
 2-4. При - йшла к йо - му Бо - жа ма - ти. Ще - дрий ве - чи - р(и), до - брий ве - чір, до - брим лю - дям на здо - ро - в'я.

53. $\text{♩} = 69$ *Одна*
 1. Ой сів Хри - сто - с(и) ве - че - ря - ти. Ще - дрий ве - чо - р(и), до - брий ве - чо - р(и), до - брим лю - дя - м(и) на здо - ро - в'є.
 3(2-9). При - йшла к йо - му Бо - жа ма - ти. Ще - дрий ве - чо - р(и), до - брий ве - чо - р(и), до - брим лю - дя - м(и) на здо - ро - в'я.

54a. $\text{♩} = 104$ *Одна*
 1. Що на рі - щі на Є - рда - ні. Ще - дрий ве - чір, до - брий ве - чір, до - брим лю - дям на здо - ро - в'я.

54b. $\text{♩} = 96$ *Одна*
 1. Що на рі - щі на Йо - рда - ні. Ще - дрий ве - чір, до - брий ве - чір, до - брим лю - дям на здо - ро - в'я.

54c. $\text{♩} = 92$ *Одна*
 2(3,5-8). Бо - жа ма - ти ри - зи пра - ла. Ще - дрий ве - чір, до - брий ве - чір, до - брим лю - дям на здо - ро - в'я.

54d. $\text{♩} = 92$ *Одна*
 4. Де взя - ли - ся я - нго - ля - та, та, взя - ли ри - зи на кри - ля - та. Ще - дрий ве - чір, до - брий ве - чір, до - брим лю - дям на здо - ро - в'я.

Дем'яни (КМІ: Переяслав)
 запис у с. Харківці (КМІ: Переяслав)

Дівчички (КМІ: Переяслав)

Вишеньки (КМІ: Бориспіль)

Вишеньки (КМІ: Бориспіль)

Що на річці на Йордані.
 Щедрий вечір, добрий вечір,
 Добрим людям на здоров'я.**

Божа мати ризи прала...
 (Вар. слів: Там Пречиста ризи прала...)
 А поправни повісила...
 Да взялися янголята –
 Взняли ризи на крилята...
 Та й понесли аж до Бога...
 Вар. 1 закінчення цесдрієки:
 А у Бога горять святи...

Горять святи, службу правлять...
 Службу правлять, проправляють...
 Вар. 2 закінчення цесдрієки:
 А у Бога труби грають...
 Труби грають вигравають...
 Труби грають вигравають –
 Усі Бога прославляють...

Єрківці (КМІ: Переяслав)

Й усівє Христос вечеряти.
 Щедрий вечор, добрий вечор,
 Добрим людям на здоров'я.**

Прийшла к йому Божа Мати...
 Сідай, мати, вечеряти...
 Я й не хочу вечеряти...
 Ой дай, сиңу, ключі д'раю...
 Та й повіпукася всі праведні душі...
 Тільки одну та й не випускати...
 Бо та душа соґришила...
 Отця й матір налаяла...
 Я й не даяла, тільки подумала...
 А та думка гірше лайки...

** Рефрен повторюється наприкінці кожної строфи.

* У цій виконавській версії нижній голос у рефрені співають збирачі (Г. Пеліна, Н. Ханіс). Попередньо ця мелодія була проспівана інформанткою сольньо (нот. 54а).

Тип «44;P44» (продовження)

53. *Утрюх*
Одна
 1. Сі дай, ма ти, ве че ря ти.
 2. Ще дрий ве чор, до брий ве чор,
 до брим лю дя м(и) на здо ро [в'я].
 (var. М. Пиличак)

54. *Одна*
 1. Ой дай, си ну, же кло ю же з ра ю же
 ви пу стить же гри шні ду (гу) - ти же рай і пе (ге) - кло жи,
 та ду ша жи со гри ши (ти) - ла жи, й о - дні с (се) - і жи не лу - сти (ти) - ти жи...
 4. А та ду мка жи і - рше ла (та) - йси жи...
Утрюх
 39. Ще дрий ве чор, до брий ве чор,
 до брим лю дя м(и) на здо ро [в'я].
 (var. М. Пиличак)

55. *Утрюх*
Одна
 1. Ой сів Хри стос ве че ря ти.
 Да й по ви пу ска ти всі пра ве дні ду ши...
 Ті - льки о - дні - є і та й не ви пу ска ти...
 Во на не ля - ла, ті - льки по ду ма - ла...
 40. Утрюх
 36. Ще дрий ве чор, до брий ве чор,
 до брим лю дя м(и) на здо ро [в'я].
 (var. М. Пиличак)

56. *Утрюх*
Одна
 1. У - сівсь Хри - стос ве че ря ти.
 6. Та й по ви пу ска - є - м(и) всі пра ве дні ду ши...
 4, 5. Я й не хо - чу
 64. Утрюх
 5. Ще дрий ве чор (и), до брий ве чор (и), до брим лю дя м(и) на здо ро - в(и) - я.
 6. Утрюх
 5. Ще дрий ве чор (и), до брий ве чор (и), до брим лю дя м(и) на здо ро - в(и) - я.
 (var. з інших виконавської версії)

57. *Утрюх*
Одна
 1. Шо у сьо му до мі ти ха я ве че ря.
 5. Штпилі в різні боки — це варіанти з різних строф.

58. *Утрюх*
Одна
 1. Шо у сьо му до мі ти ха я ве че ря.
 5. Штпилі в різні боки — це варіанти з різних строф.

59. *Утрюх*
Одна
 1. Шо у сьо му до мі ти ха я ве че ря.
 5. Штпилі в різні боки — це варіанти з різних строф.

Ритмотипи макросім'ї «V55,p4»

Нотації 60 і 61а - зап. В. Харків, мелодії переписала Г. Коропніченко з фондів ІМФЕ (див. примітки)

60 Гнідин (КИІ: Бориспіль)

Що на край се - ла Жи - ла у - до - ва. А у вдо - ви до - чер мо - ло - да.

* Перші три ноти, імовірно, могли звучати чвертками.
** Вочевидь, у записі пропущено "діз".

61a Гнідин (КИІ: Бориспіль)

Ой у по - лі, по - лі та й на о - бо - ло - ні. Ой грай, мо - ре, ра - дуй - ся, зе - мле, вік од ві - ку.
Та й на о - бо - ло - ні вій - сько сто - я - ло. Ой грай, мо - ре...

В зошиті Г. Коропніченко мелодія виписана від ноти "а"

вар. записано від Л. Іваннікової (див. примітки)

61б Гнідин (КИІ: Бориспіль)

Ой в по - лі, по - лі на о - бо - ло - ні. Ой грай, мо - ре, ра - дуй - ся, зе - мле, з вік до ві - ку.

Ой в полі, полі на оболоні.
Ой грай море, радуйся земле, з вік од віку*.
Військо стояло, ладу не знало.
Іванко прийшов, лад війську знайшов.
Загадав війську кіп'єм орати
Кіп'єм орати, стрілками сіяти.

Насіяли жита, жита й пшениці.
Вродило жито сильне-буйнеє.
Пішов Іванко женців збирати.
Назбирав женців, дівчат та хлопців
Наставляли кіпок, як не небі зірок.
Ходить Іванко поміж кіпками,
Як ясен місяць поміж зірками.

* Рефрен повторюється наприкінці кожної строфи.

Рудяків (КИІ: Бориспіль)

запис у с. Головерів (КИІ: Бориспіль)

62 Рудяків (КИІ: Бориспіль)

1. Си - дить Ми - ко - лай у кі - нці сто - ла. Рай ро - зви - вся. Рай ро - зви - вся. Хри - стос на - ро - ди - вся у цьо - му до - му.
2. Го - лі - вку скло - нив слі - зо - ньку ро - нив...
3. А з те - ї сльо - зи ду - най ро - зли - вся... 2,3.

63 Рогозів (КИІ: Бориспіль)

2. Зу - стрі - ло ї - ї аж три жи - до - ві. А - мінь, а - мінь, а - лі - лу - я. Аж три жи - до - ві.
3. А та жи - до - ва про - кля - та ві - ра. А - мінь, а - мінь, а - лі - лу - я. Про - кля - та ві - ра.
На Сі - я - нській го - рі...

[Ішла Марія] попід горою.
Аміль, аміль, алілуя. Попід горою.*

64 Требухів (КИІ: Бровари)

О - го - го, Ко - за,
О - го - го, се - ра...
Дай - те Ко - зе са - ла...

О-го-го Коза, Стрелили Козу Дайте Козі сала,
О-го-го сіра В правее ухо Щоб Коза й устала.
Не ходи, Коза, Упала коза – Де Коза походить –
Пид тее сельце, Лежить нежива. Там жито уродить.
Пид Михайловку. А ти, миконос*, Де Коза туп, туп –
Бо в Михайловці Дуй Козі пуд хвост. Там жита сім куп.
Всі люде стрельці. Де Коза насчить –
Там жито блищить.

Зустріло її аж три жидові.
А та жидова проклята віра.
Проклята віра камень котила.
Камінь котила – Христа мучила.
Не ми мучили, то ж предки наши.
То ж предки наши, батьки да дядьки.
На Сіянській горі там Тройца пала.
Там Тройца пала, церквця стала.
А в тий церквці три гроби стоїть.
А у тих гробах три святих лежить.
Що перший же свят – святий Миколай.
[Що другий же свят – Дева Марія]
Що [третій] же свят – Сус Христос Розп'ят.

Коментар до пісні: «Це старі співали. Ми такої не співали».
* Рефрен повторюється наприкінці кожної строфи

Примітки до нотних прикладів

Нотації 60 і 61а виписані Г. Коропніченко з фондів ІМФЕ імені М. Т. Рильського (див. далі).
Решта транскрипцій зроблені М. Скаженик.

Бориспільський район		
село	нотація	збирачі та виконавці
Вишеньки	15, 33, 54а, б	Записали Г. Пеліна та Н. Ханіс 06.10.2019. Співала Володимирець Надія Григорівна 1952 р.н. (місцева)
Вороньків	49	Записав Гладунець Валерій 20.05.2009. Співали Дворська Ольга Іванівна 1929 р. н., Золоторучко Ліда Іванівна 1935 р. н. (рідні сестри, у дівочтві – Карпенко, місцеві).
Гнідин	17, 25	Записали Г. Пеліна та Н. Ханіс 09.05.2019. Співала Данилевська Тетяна Іванівна 1962 р.н. (місцеві)
	60, 61а	Записав В. Харків у 1929 р. Мелодії переписала Г. Коропніченко з фондів ІМФЕ ім. М. Рильського (Ф-6/82). У зошиті Г. Коропніченко слова перших строф і нотації виписані окремо.
	61б	Записала М. Скаженик 01.12.2020 (під час телефонної розмови) від Л. Іваннікової, яка перейняла (запам'ятала) пісню від мешканки с. Гнідин Середи Параски 1910 р. н., у якої дослідниця проживала впродовж місяця у 1988 р. Зі слів Л. Іваннікової, мелодію вона пам'ятає приблизно, називаючи її «реставрацією»: <i>«Ну я вам кажу ще раз, що це реставрація. Там вже та баба не могла її голосу одвести, але більше ніхто не знав. Бо вона була десятого року народження, а ті жінки, з якими я спікувалась, то це вже були тридцятих років, десь отак»</i> .
Любарці		Записала І. Данилейко 16.11.2013 р.
	7, 26	Співала Гопкало Надія Іванівна 1945 р. н. (родом з с. Скопці, тепер Веселинівка Баришівського р-ну). Місцеві жінки підспівують
	30	Співає Гопкало Ольга Іванівна, 1942 р. н. (місцева)
	51	Співає гурт жінок (зспівує Гопкало Ольга Іванівна 1942 р. н.)
Проців		Записали М. Скаженик і О. Коробов 06.10.2019 р. (інформанти місцеві)
	9	Співала Ткаченко Ольга Петрівна 1928 р.н. (сеанс 1, <i>куток Софіївка</i>)
	16	Співав Безсмертний Михайло Григорович 1928 р. н. (сеанс 3)
	18, 19	Співала Тютюн Олена Іванівна 1937 р. н. (сеанс 2, <i>куток Софіївка</i>)
Рогозів	21, 42, 48, 55, 63	Записали М. Скаженик та О. Чебанюк 21.07.2005 р. Співали: Редько Софія Іванівна 1940 р. н. та Дремлюга Ольга Іванівна 1937 р. н. (рідні сестри), Скрипка Тетяна Павлівна 1938 р. н. (місцеві)
Рудяків	6, 24, 62	Записали Є. Мазуренко та К. Іванченко (студентки КНУКіМ) 12. 10. 2019. Співала Хворостянко Ольга Федорівна 1940 р.н. (народилася у с. Рудяків, у с. Головуров переселена у 1972 р.)
Сошників	11, 13, 37	Записали М. Скаженик і О. Коробов 23.12.2019 р. Співала Поладько Віра Микитівна 1937 р. н. (місцева)
	12	Записали М. Скаженик і О. Коробов 21.01.2020 р. Співала Поладько Віра Микитівна 1937 р. н.
	23, 44, 50	Записали М. Скаженик і О. Коробов 21.01.2020 р. Співала Поладько Віра Микитівна 1937 р. н., Зінко Катерина Миколаївна 1944 р. н. (місцеві)
	14, 32	Записали М. Скаженик і О. Коробов 21.01.2020 р. Співала Малюштан Євгенія Євlampієвна 1937 р. н. (місцева)
Старе	38	Записала А. Коломицева 01.05.2015 р. Співала Щербакова Ганна Яковна 1927 р. н. (місцева)
	57	Записала А. Коломицева 01.05. 2015 р. Співали: Щербакова Ганна Яківна 1927 р. н. (місцева), Зубко Ганна Андрійовна 1927 р. н. (родом з с. Єрківці Переяслав-Хмельницького р-ну), Зварич Олена Архипівна 1947 р. н. (родом з с. Верхівня Ружинського р-ну Житомирської обл.)
Переяслав-Хмельницький район		
Андруші	34	Записали М. Скаженик та О. Чебанюк 20.07.2005 р. Співала Светко Марія Петрівна 1947 р. н. (робом із с. Андруші, у Єрківці переїхала у 1966 р.)
Гайшин	4, 28	Записали М. Скаженик і О. Коробов 06.11.2019 р. Співала Коваленко Олександра Іванівна 1944 р. н. (запис у с. Гланишів)
Гланишів	27	Записали М. Скаженик і О. Коробов 02.10.2019 р. Співала Приходько Ольга Степанівна 1930 р. н. (місцева)
Дем'янці	3	Записав В. Матвієнко 08.07.1972 р. Імена виконавців невідомі.
	22	Записав В. Матвієнко 07.07.1970 р. Імена виконавців невідомі.
	10, 31, 52	Записали М. Скаженик і О. Коробов 02.10.2019 р. у с. Харківці Співала Воловик Марія Яківна 1942 р. н. (народилася у сусідньому с. Дем'янці, у Харківці вийшла заміж у 1966).

Дівички	53	Записали М. Скаженік та Олекс. Чебанюк 18.07.2005 р. Співали: Карман Євдокія Павлівна 1928 р. н., Кондратенко Ганна Володимирівна 1931 р. н., Гич Ольга Марківна 1930 р.н. (місцеві)
Єрківці	41	Записала А. Коломицева 01.05.2015 р. Співала Зубко Ганна Андріївна 1927 р. н. (запис у с. Старе Бориспільського р-ну, куди жінка вийшла заміж)
	58	Записали М. Скаженік та О. Чебанюк 21.07.2005 р. Співали: Литовченко Марія Хведорівна 1944 р. н., Васюхно Ольга Павлівна 1930 р. н., Онищенко Ольга Михайлівна 1941 р. н. (місцеві)
	1, 2, 29, 40	Співала Литовченко Марія Хведорівна 1944 р. н. (місцева)
Ковалин	36, 43	Записали М. Скаженік та О. Чебанюк 19.07.2005 р. Співали: Немирська Марія Андріївна 1934 р. н., Крицька Ольга Антонівна 1939 р. н., Білоусько Оксана Андріївна 1931 р. н. (місцеві)
Підсінке	20	Записала О. Шевчук 08.03.1992 р. Співала Трухан П. А. 1923 р. н., Шепель Г. А. 1925 р. н. (запис в с. Мирне Бориспільського р-ну)
	39	Записала О. Шевчук 08.03.1992 р. Співала Забіяка Наталя Іванівна 1928 р. н. (запис в с. Мирне Бориспільського р-ну)
	56	Записала О. Шевчук 07.03.1992 р. Співали: Забіяка Наталя Іванівна 1928 р. н., Кучер Тетяна Василівна 1926 р. н., Трухан П. А. 1923 р. н., Шепель Г. А. 1925 р. н., Гаврилко Л. У. 1928 р. н., Терещенко О. І. 1929 р. н., Якименко О. Д. 1929 р. н. (більшість жінок з с. Підсінке, запис у с. Мирне)
Пристроми	47	Записала О. Шевчук 26.06.1991 р. Імена виконавців не встановлено.
Стовп'яги	8, 35	Записали М. Скаженік та О. Чебанюк 20.07.2005 р. Співав гурт жінок (заспівує Ярема Єфросинія Семенівна 1944 р. н., родом із сусіднього с. Гречаники)
Хоцьки	45, 46	Записали А. Коломицева, Г. Пшенічкіна, М. Семиног 24.05. 2015 р. Сольні записи (співав дві різні жінки) під час гуртового сеансу з восьми осіб 1930 – 1940-х рр. н.; на слух з аудіозапису імена співачок встановити неможливо
Баришівський район		
Веселинівка	59	Записали А. Левченко, М. Іванек 04. 06.2019. Співали: Пресфіренко Ольга Іванівна 1940 р. н., Байко Поліна Іванівна 1937 р. н., Мироненко Оксана Миколаївна 1939 р. н.
Броварський район		
Требухів	64	Записав М. Хай 22.10.1988 р. Співали: Бабич Ганна Опанасівна 1911 р.н. та Овдієнко Федора Андріївна 1914 р. н.

Marharyta Skazhenyk

<https://orcid.org/0000-0002-8921-6144>

*The Problematic Scientific Research Laboratory of Music Ethnology
of Tchaikovsky National Music Academy of Ukraine
Architect Gorodetsky Str., 1-3/11, 01001 Kyiv, Ukraine
+380 97 937 3495, e-mail: volodar.maestro@ukr.net*

Early traditional winter tunes of the villages of the Pereiaslav region located on the Dnieper: typology and geography

In the article, for the first time, an analysis of winter melodies of an early rural tradition from Boryspil and Pereiaslav-Khmelnytskyi districts of Kiev region (western lands of the historical Pereiaslav region) has been undertaken. The relevance of the topic is confirmed by the high interest of domestic ethnomusicologists to the problem of classification of the melodies of the winter cycle.

The study is mainly based on new expeditionary and archival records of the 2000s from 28 villages, most of which are located near the Dnieper between Pereiaslav and Kyiv. Part of the materials are kept in the collections of the Problem Research Laboratory of Ethnomusicology of the National Tchaikovsky Music Academy of Ukraine, the rest is in private collections.

The purpose of the article is to characterize the genre-style as well as the rhythm-compositional and modal-intonational structure of the traditional tunes of the winter cycle with their further mapping. The work involves the methodology of structural-typological analysis, analytical (phonetic) transcription and documentary mapping.

The research results. Early traditional winter tunes (about 80 samples) in local traditions are represented by carols, shchedrivkas, sowing rituals (only memories were recorded about the ritual of leading a Goat). According to the musical and stylistic characteristics of the songs and the age of the performers (participants in festive courtyards visitings), the melodies are divided into (1) song primitives (mainly children's) and (2) stanza compositions of an adult (girl's / female) repertoire.

In total, 11 forms with the rhythm of a three-beat four-syllable sample (2112), a four-beat 2222 (one-element and in combinations with a six-beat sample 4224), an ascending ionic (1122), an iambic six-syllable sample (121212) and the forms of the macrofamily with the verse <55, r4> were identified. A local feature of the local traditions is a large number of polyblock compositions formed by combining one-(two)-element tunes based on a four-and three-beat samples with a choriiambic rhythm. The described mix of rhythms supplemented the systematics of winter meloforms developed by Irina Klimenko.

Detailed mapping of the forms (taking into account the melos) made it possible to make an internal division of the researched territory and also to interpret it as a zone of contacts of the Polissia and Naddniprotskyi (upper Dnieper) musical dialects.

Bringing the new expeditionary and archival materials into the scientific circulation will serve as a source not only for melotypological (including macroarealogical) studies, but also for research in related sciences, primarily folklore studies and ethnology. Memories of caroling / shchedrivka ritual (in particular, the attitude of the hosts to the participants of the courtyard visits, depending on their repertoire) and other ethnographic information highlight the culturological aspect of the traditional celebration of the winter feasts in the Pereiaslav region in the middle of the 20th century (the main informants were women born in 1920s – 1940s), and, most importantly, in the pre-war period (memories of the oldest performer, born in 1919, recorded in 2005).

The article is illustrated by: 64 notations (within one rhythm type, grouped by melody type), analytical tables, schematic maps, poetic lyrics (one of the tables shows the correlation between plots and rhythm forms) and ritual and ethnographic comments.

Keywords: Pereiaslav region, Middle Dnieper area, Left-bank Kyiv region, carols, shchedrivkas, ritual of «leading the Goat», folklore tradition, rhythm types, melodic types, melogeography, musical stylistics.

Маргарита Скаженник

<https://orcid.org/0000-0002-8921-6144>

*Проблемная научно-исследовательская лаборатория этномузыкологии
Национальной музыкальной академии Украины имени П.И. Чайковского
ул. Архитектора Городецкого, 1-3/11, 01001 Киев, Украина
+380 97 937 3496, e-mail: volodar.maestro@ukr.net*

Раннетрадиционные зимние напевы приднепровских сёл Переяславщины: типология и география

В статье *впервые* проанализированы зимние мелодии давней сельской традиции из Бориспольского и Переяслав-Хмельницкого районов Киевской области (западные земли исторической Переяславщины). *Актуальность* темы подтверждается усиленным интересом отечественных этномузыкологов к проблеме классификации мелодий зимнего цикла.

Исследование основано преимущественно на новых экспедиционных и архивных записях 2000-х годов из 28 сёл, большинство из которых расположены вблизи Днепра между Переяславом и Киевом. Часть материалов хранится в фондах Проблемной научно-исследовательской лаборатории этномузыкологии Национальной музыкальной академии Украины имени П. И. Чайковского, остальное – в частных коллекциях собирателей.

Цель статьи – характеристика жанрово-стилевого а также ритмокомпозиционного и ладоинтонационного строения традиционных напевов зимнего цикла с их дальнейшим картографированием. В работе задействована *методология* структурно-типологического анализа, аналитической (фонетической) транскрипции и документального картографирования.

Результаты исследования. Раннетрадиционные зимние напевы (около 80 образцов) в местных традициях представлены колядками, щедровками, засевааниями (про обряд вождения Козы зафиксированы лишь воспоминания). По музыкально-стилевым характеристикам песен и возрасту исполнителей (участников праздничных обходов дворов) мелодии подразделяются на (1) песенные примитивы (преимущественно детские) и (2) строфические произведения взрослого (девичьего / женского) репертуара.

Всего выявлено 11 песенных типов, которые принадлежат к базовым группам с ритмом трёхдольных четырёхсложников (2112 и 1122), четырёхдольника 2222 (одноэлементного и в комбинации с шестидольным ритмом (4224), ямбического шестисложника (121212), а также макросемьи со стихом <55,р4>. Локальной особенностью местных традиций является большое количество полиблоковых композиций, образованных путём объединения одно(дво)элементных напевов на основе четырёхдольника и трёхдольника с ритмом 2112. Описанный микст ритмов дополнил систематику зимних мелоформ, разработанную Ириной Клименко (2017).

Детальное картографирование форм (с учётом мелики) позволило очертить внутреннее деление исследуемой территории, а также трактовать её как зону контактов Полесского и Надднепрянского музыкальных диалектов.

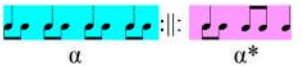
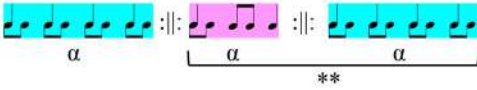

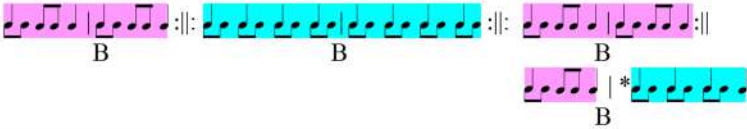
Введение в научный оборот новых экспедиционных и архивных материалов послужит источником не только для мелотипологических (в том числе макроареологических) студий, но и для изысканий смежных наук, в первую очередь фольклористики и этнологии. Воспоминания про колядование / щедрование (в частности, отношение хозяев к участникам обходов в зависимости от их репертуара) и другие этнографические сведения освещают культурологический аспект традиционного празднования Святков на Переяславщине в середине XX века (основными информантками были женщины 1920-х–1940-х годов рождения), и, что наиболее важно, в довоенное время (воспоминания самой старшей исполнительницы 1919 г.р., запись 2005 г.).

Статью иллюстрируют: 64 нотации (в пределах одного ритмотипа сгруппированы по мелодическим версиям), аналитические таблицы, картосхемы, поэтические тексты песен (одна из таблиц показывает корреляцию между сюжетами и ритмоформами) и обрядово-этнографические комментарии.

Ключевые слова: Переяславщина, Средняя Надднепрянщина, Левобережная Киевщина, колядки, щедровки, обряд «вождения Козы», фольклорная традиция, ритмические типы, мелодические типы, мелогеография, музыкальная стилистика.

Стаття надійшла до редакції 11.09.2020 р.

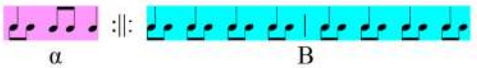

М. Скаженник. Таблиця 3. Міксти 3- і 4-дольних зимових наспівів Переяславщини із збереженням інтонаційного та композиційного устроїв

Силаборитмічний код	Ритмокомпозиція / мелотематична форма $\alpha - \langle h^1-a^1-h^1-g^1 \rangle$ або $\langle c^2-h^1-c^2-g^1 \rangle$ $B - \langle c^2-h^1-c^2-d^2 / c^2-h^1-a^1-g^1 \rangle$	Кількість зразків / Сіл	Нотація
$\langle \underline{4}^n \rangle \rightarrow \langle \underline{4}^n \rangle$		9 / 6	25, 26
$\langle \underline{4}^n \rangle \rightarrow \langle \underline{4}^n \rangle$		2 / 1	27
$\langle \underline{4}^n \rangle \rightarrow \langle \underline{4}^n \rangle \rightarrow \langle \underline{4}^n \rangle$		14 / 10	28, 29, 30, 31
$\langle \underline{44}^n \rangle \rightarrow \langle \underline{44}^n \rangle$		2 / 1	–
$\langle \underline{44}^n \rangle \rightarrow \langle \underline{44}^n \rangle \rightarrow \langle \underline{44}^n \rangle$		1	32

* – текст скандується

** – ця частина пісні може скандуватися

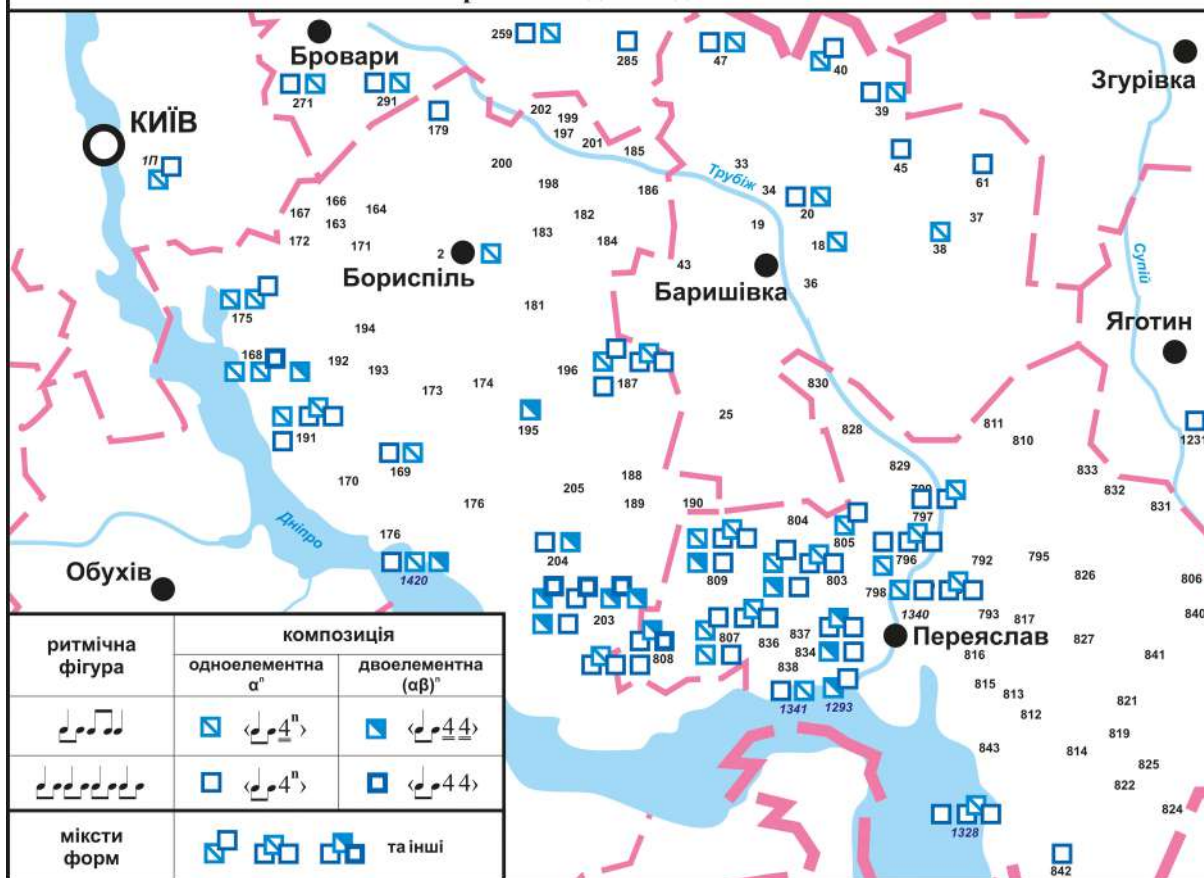
М. Скаженник. Таблиця 4. Міксти 3- і 4-дольних зимових наспівів Переяславщини з поєднанням контрастних мелодій та композицій

Силаборитмічний код	Ритмокомпозиція / мелотематична форма $\alpha - \langle c^2-h^1-c^2-g^1 \rangle$ (зрідка $\langle h^1-a^1-h^1-g^1 \rangle$) $B - \langle c^2-h^1-c^2-d^2 / c^2-h^1-a^1-g^1 \rangle$	Кількість зразків / Сіл	Нотація
$\langle \underline{4}^n \rangle \rightarrow \langle \underline{44}^n \rangle$		1	33
$\langle \underline{44}^n \rangle \rightarrow \langle \underline{4}^n \rangle$		1	34
$\langle \underline{4}^n \rangle \rightarrow \langle \underline{44}^n \rangle \rightarrow \langle \underline{4}^n \rangle$		1	35
$\langle \underline{4}^n \rangle \rightarrow \langle \underline{44}^n \rangle \rightarrow \langle \underline{4}^n \rangle$		1	36

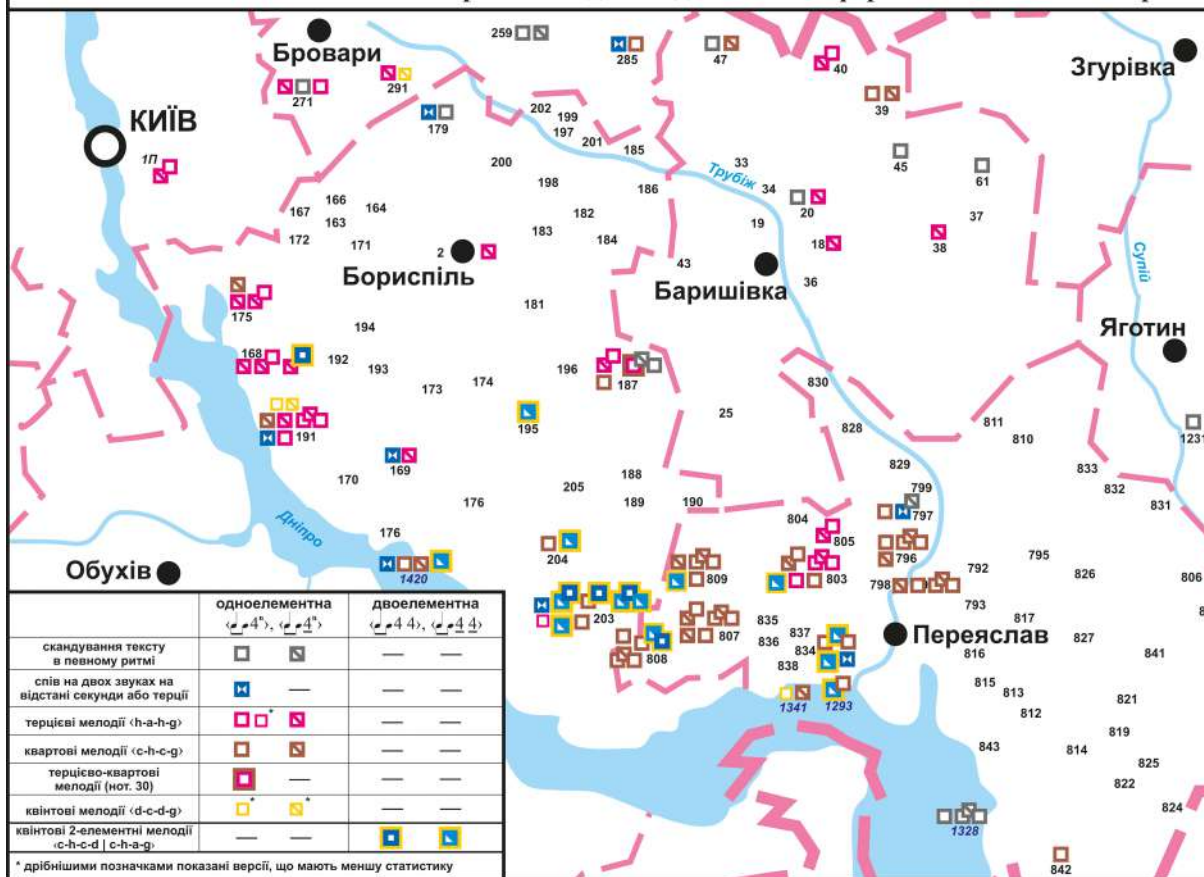
М. Скаженник. Таблиця 5. Мікст мелодій та композицій при однаковому ритмі

Силаборитмічний код	Ритмокомпозиція / мелотематична форма $\alpha - \langle c^2-h^1-c^2-g^1 \rangle$ $B - \langle c^2-h^1-c^2-d^2 / c^2-h^1-a^1-g^1 \rangle$	Кількість зразків / Сіл	Нотація
$\langle \underline{4}^n \rangle \rightarrow \langle \underline{44}^n \rangle$		1	37

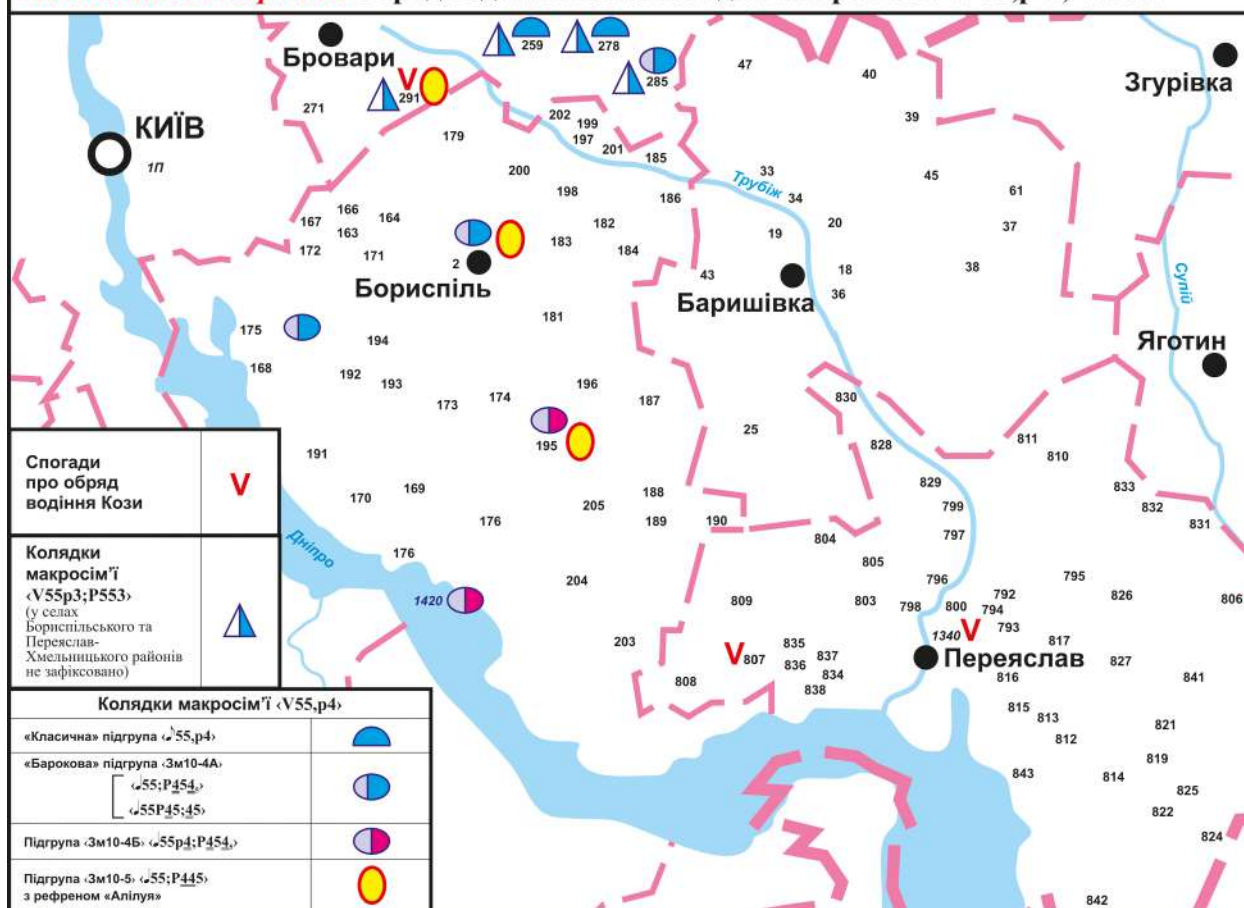
М. Скаженник. Карта 1. Ритмокомпозиційні типи пісенних примітивів Переяславщини на основі хоріямба та диспондея

М. Скаженник. Карта 2. Мелічні різновиди пісенних примітивів Переяславщини на основі хоріямба та диспондея. «Чисті» форми та комбіновані версії

М. Скаженник. Карта 3. Обряд водіння Кози. Колядки макросімей <V55,p4>, <V553>

М. Скаженник. Карта 4. Щедрівки дорослого (дівочого) репертуару на Переяславщині

